

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

Факультет Гуманітарних Наук

Кафедра культурології

Кваліфікаційна робота

Освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр

На тему: «СУЧАСНІ ОКУЛЬТНІ СУБКУЛЬТУРИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНА
ФОРМА КУЛЬТУРНОГО СПАДКУ ТА МЕТОД СОЦІАЛІЗАЦІЇ»

Роботу виконала:

Ференз Олександра Юріївна,

БП-4, 034 культурологія

Науковий керівник:

Демчук Руслана Вікторівна,

доктор культурології

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ФОРМУВАННЯ ОКУЛЬТНИХ СУБКУЛЬТУР СУЧАСНОСТІ	7
1.1 Збереження давньої міфології на прикладі окультизму	7
1.2 Види сучасних інструментів окультизму	11
1.3 Чому сучасні магічні уявлення є субкультурними.....	15
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНЕ ВІДЬОМСТВО	20
2.1 Вікканство як основне світосприйняття сучасного відьомства ...	20
2.2 Зелене відьомство	24
2.3 Обрядовість та символізм	28
РОЗДІЛ 3. САТАНІЗМ ТА ГОТИКА	33
3. 1 Субкультурність сатанізму	33
3. 2 Формування субкультури готів	36
3.3 Окультизм сатанізму та готики.....	40
РОЗДІЛ IV. КУЛЬТУРНИЙ СПАДОК ОКУЛЬТНИХ СУБКУЛЬТУР	43
4.1 Вплив на медіаресурси та соціальні мережі.....	43
4.2 Магія у популярній культурі ХХІ століття	45
4.3 Вихід окультних догматів з рамок субкультур та вплив на соціум	51
ВИСНОВОК	55
БІБЛІОГРАФІЯ.....	57

ЕЛЕКТРОННІ ДЖЕРЕЛА	62
ФІЛЬМОГРАФІЯ.....	67
ДОДАТКИ.....	68

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Запропонована дослідницька робота присвячена аналізу субкультур, пов'язаних з окультними й магічними уявленнями та практиками; дослідження їхнього внеску у сучасну ідеологію суспільства; виявлення культурної вартості та проявів магічного/міфологічного світорозуміння у реаліях сьогодення.

Уявлення про магічну складову світу існує у культурі від первісних суспільств та досі має велике значення для релігії та міфотворчості. Проте даний елемент давньої духовної культури вже перебуває поза межами релігійних понять, навіть не усвідомлюючись як магічне в деяких аспектах певних явищ сучасної масової культури.

Актуальність даної кваліфікаційної роботи полягає у дослідженні окультного через призму субкультури, вплив магічного сприйняття світу на масову культуру та інформаційний простір XXI століття. Дослідницька робота спрямована в першу чергу на найбільш поширені у масовій та популярній культурі суспільства стереотипи, уявлення та тенденції окультизму.

Об'єктом дослідження є окультні субкультури

Предметом дослідження є культуротворчий чинник та соціальний вплив окультних субкультур.

Мета роботи полягає у визначенні поняття субкультури, окультного та магічного; трансформації відьомства у субкультурному прояві сьогодення; дослідженні діяльності субкультур сатанізму та готів, а також їх культурного спадку та впливу на соціум.

Для досягнення мети поставлені наступні завдання:

1. Дати визначення поняттям «субкультура», «контркультура» та «релігія» та обґрунтувати субкультурність досліджуваних окультних угруповань;
2. Описати види сучасного окультизму та виявити їх спільні риси;
3. Дослідити вплив стародавньої міфології та вірувань на окультні субкультури;
4. Дослідити віккіанство як популярне вірування сучасного відьомства, його прояви у окультних субкультурах;
5. Описати основну ідеологію та формування зеленого відьомства, як найбільш відповідне субкультурності;
6. Описати обрядовість та символізм відьом;
7. Дати визначення субкультурності сучасного сатанізму та його проблематику;
8. Дослідити формування субкультури готів;
9. Порівняти окультність субкультур сатанізму та готики;
10. Проаналізувати вплив обраних окультних субкультур на інформаційний простір сьогодення;
11. Описати культурний спадок сатанізму, готів та відьомства, дослідити освітлення прояву окультизму у популярній культурі;
12. Дослідити, як окультні та магічні поняття вийшли за рамки субкультур та використовуються у основній масі суспільства;

Хронологічні межі дослідження – від кінця XX століття до сьогодення.

Методологія дослідження побудована на міждисциплінарному інтегруванні методів культурології, релігієзнавства та мистецтвознавства. Провідними є

компаративний та історіографічний методи. Метод теоретичного узагальнення використано для підведення підсумків дослідження.

Ступінь розробки проблеми

Теоретичні дослідження субкультур проводили автори: Щепанська Т., Зелігман К., Почепцов С.; окультизму та язичництва – Смержевська О.О., Кроулі В., Дейві Б.Д.; сатанізму – Ла-Вей А.Ш., Кураєв А., Авдєєв В. Б., Четверикова О.; готики - Яспер А., Куценко М.; відьомства - Дженсон Л.Д., Р. Гайлі, Кірнан А., Гарднер Г.;

Новизна дослідження. Більша частина нашої кваліфікаційної роботи побудована на дослідженні та аналітичній розробці тенденцій розвитку окультистичних субкультур та їхньому впливові на соціум та популярну, масову культуру сучасності. Оскільки автором даної роботи було виявлено невелику кількість української наукової літератури, пов'язаної з окультизмом, можна стверджувати, що робота містить наукову новизну щодо узагальнення проблеми.

РОЗДІЛ 1 ФОРМУВАННЯ ОКУЛЬТНИХ СУБКУЛЬТУР СУЧАСНОСТІ

1.1 Збереження давньої міфології на прикладі окультизму

Походження практичного окультизму та поняття магічного відноситься ще до первісних народів з початковими формами магічного. Першопричиною магії стає теологічне міфотворення – бажання здобути знання, знайти протекцію божеств чи відчутти божественну силу, стати її частиною, утворило магічну обрядовість, яка з часом зростає до більш складних формул та обрядів, а тому стає надбанням окремої верстви людей, до яких входять жерці, чаклуни чи маги, відьми та інші представники окультизму.

На сьогодення у більшості окультних вчень зберігаються міфологеми трьох язичницьких пантеонів – кельтського, скандинавського та слов'янського.

Кельтська міфологія простежується у культурі вікканства, різних груп неоязичників та різноманітних обрядах відьомської практики. Найбільш популярним кельтським атрибутом міфології став не стільки пантеон божеств, скільки цикл свят, наділених магічним трактуванням, який називається «Колесо Року» (Рис.1) Колесо Року – це магічний календар сучасного кельтського паганізму. За віруваннями кельтів, він відображає зміну сезонів та сонцестоянь, тобто свята Колеса Року є важливими точками переходів природи з одного стану у інший та загалом, за віруванням, ці свята наділені особливо сильною енергією.¹ Даний магічний календар можна вважати універсальним, адже

¹ Саргсян А. Круг Года. Викканские праздники, их атрибуты и значение, 2017: ИГ "Весь".С.12

поширений на всіх континентах світу, а його концепція зрозуміла відьмам, чаклунам чи язичникам будь-якої країни. За календарем, існує вісім кельтських свят, а саме:

- Імболк (Imbolc) – свято закінчення зими, перехід від Темного Часу року до нового часу пробудження природи від зимового сну, а також час духовного та матеріального очищення та поклоніння богині Бригіті (святкується 1-2 лютого);²
- Остара (Ostara) – весняне рівнодення. Етимологічно назву свята пов'язують з ім'ям праіндоєвропейської язичницької богині пробудження весни, світанку та родючості Еостри. Тому день весняного рівнодення та традиції його святкування щільно пов'язані з весною, з пробудженням землі від зимового сну, та початком сільськогосподарських робіт (святкується 21-22 березня);³
- Белтейн (Bealtaine) – свято початку літа, початок пасовищного сезону, Темна половина року закінчується. Вікканство в цей час славить бога лісу – Зелену людину (святкується в ніч з 30 квітня на 1 травня);⁴
- Літа (Litha) – літнє сонцестояння, у вікканській традиції Літа – день одруження Бога та Богині. Також, як і на Белтейн, запалюються багаття, оскільки вогонь за кельтською традицією є проявом солярної енергії (святкується 21-22 червня);⁵
- Ламмас / Лугнасад (Lughnasadh) – перше свято врожаю, час початку його збору. Колесо пір року кельтів визначало цей день, як момент кінця літа та початок осені (святкується 1-2 серпня);⁶

² Kiernan A. The Ultimate Guide to the Witch's Wheel of the Year: Rituals, Spells & Practices for Magical Sabbats, Holidays & Celebrations, 2021. P.47

³ Ibid. P.69

⁴ Ibid. P.89

⁵ Ibid. P.111

⁶ Ibid. P.131

- Мабон (Mabon) – осіннє рівнодення, точка рівноваги, є святом другого врожаю, підведення підсумків, символічне «пожинання плодів» минулого (святкується 21-22 вересня);⁷
- Савань (Samhain) – одне з найголовніших свят Колеса Року, у кельтів він знаменував закінчення збору врожаю і закінчення сільськогосподарських робіт, також пов'язаний з шануванням померлих предків і темою згасання, смерті. Кельтський Новий рік. (ніч з 31 жовтня на 1 листопада);⁸
- Йоль (Yule) – зимове сонцестояння, являє собою кульмінацію та середину зими, тринадцять ночей Йоля, починаючи з ночі сонцестояння, – прикордонний час, коли всі світи переплітаються між собою (21-22 грудня);⁹

Святкування умовно поділяють навпіл – чотири пов'язані з астрономічними подіями рівнодення і сонцестояння, інші чотири є Святами Вогню (Багать).¹⁰ Загалом, в нових традиціях окултизму, свята Колеса Року втрачають первинний сенс, стаючи умовними точками духовних практик, тож святкування у субкультурних течіях націлені більше на саморозвиток, а обрядовість полягає в очищенні простору, різних форм ворожіння та загального підведення підсумків, формування бажань та планів на майбутнє.

Скандинавська міфологія привносить до окултизму рунічну культуру, сукупність символів та знаків, які умовно поділяються на рунічні, прирунічні та ті знаки, які не належать до рун. Окултні релігії також часто використовують скандинавське поняття «Древо життя» (Світове дерево) (Рис. 2) – символ світоустрою (а не світобудови), його також називали Ігдрасілл («скаун Одіна») або Великий Ясень, який уособлював Космос, що складається з окремих реальностей (дев'ять основних світів та окремо Утгард).¹¹ У християнстві або ж каббалі та інших окултних релігіях пов'язаних з

⁷ Ibid. P.151

⁸ Ibid. P.169

⁹ Ibid. P.23

¹⁰ Саргсян А. Круг Года. Викканские праздники.... 2017: ИГ "Весь".С.17

¹¹ Lindow J. Norse Mythology: A Guide to Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs / John Lindow., 2002. P.167

іудейською традицією, символ Світового дерева є назвою конкретного об'єкту – вічного дерева, що росте в Едемському саду.¹² Символ Світового дерева був сприйнятий та введений в окультизм езотеричними доктринами різних народів з огляду на свою універсальність, оскільки може позначати як і божественний протекторат, світобудову чи світоустрій, існування інших (потойбічних) світів, так і загалом фізичний та духовний стрижень буття, а в деяких випадках і переродження душ.

Відьомські практики сучасності також використовують Пантеон скандинавських богів, як традицію своєї обрядової магічної повсякденності. Перш ніж обрати скандинавську традицію як власний егрегор, відьма має пройти навчання, після чого на обряді ініціації продемонструвати свої набуті знання щодо Пантеону, ритуалів, знаків, символів та проявити свій «дар» практичними навичками. Тільки після вдалої ініціації, «вищими силами» обирається божество, під протекцією якого буде знаходитись відьма. Подібний ритуал націлений на зв'язок з традицією та її магією, обраний Бог повинен не тільки захищати, а й допомагати у магічній практиці та слідкувати за балансом енергії підзахисної відьми.

Вищеописана ініціація також можлива у слов'янській традиції відьомства, проте неоязичництво, як і у давні часи, надає перевагу ідолопоклонству. На території України групи неоязичників – їх ще називають «рідновірами» – невеликі та нараховують зазвичай десятки, рідко сотні активних учасників.¹³ Проте, Українська Православна Церква серйозно стурбована впливом неоязичників на українську масову культуру та вплив християнства на молоде покоління українців¹⁴, оскільки за соціальними віяннями, все більше людей сприймають вірування як власне світосприйняття, та цікавляться агностицизмом чи атеїзмом.

¹² Ibid. P. 172

¹³ Проказа Д. «СВАРОГ НА ЗНЕСІННІ. ЯК ЖИВУТЬ ЛЬВІВСЬКІ РІДНОВІРИ» Твоє місто. 2017. Режим доступу до ресурсу: URL:

http://twoemisto.tv/exclusive/svarog_na_znesinni_yak_zhyvut_lvivski_ridnoviry_90562.html

¹⁴ Смржевська О. С. НЕОЯЗИЧНИЦТВО/РІДНОВІР'Я З ТОЧКИ ЗОРУ ХРИСТИЯНСТВА / О. С. Смржевська. // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» / Серія «Історичне релігієзнавство». №9. С.141.

Общини неоязичників зазвичай роз'єднано з рештою суспільства, в окремо зведеному поселенні, тож мають змогу дотримуватись практично того ж способу життя, що і давні язичники слов'янського Пантеону. Зазвичай у поселенні є капища, ідоли, різного роду святилища.¹⁵ Неоязичники користуються догматами «Велесової книги» та вважається, що завдяки ідолопоклонству, вони отримують «магічні дари», силу чи енергію від таких божеств як, наприклад, Перун, Хорс чи Стрибог, в залежності від головного, верховного Бога.¹⁶

Розвиток неоязичництва загалом вбудований у глобальну релігійну тенденцію, гасло якої – «одухотворення суспільства». Проте наукове суспільство і досі сперечається: яке саме позначення має бути у феномену неоязичництва – релігія, контркультура чи субкультура, адже відзначають слабку інституалізацію неоязичницьких течій, високоіндивідуальну духовність та перехід від міфологічно-релігійних концепцій до музейної репрезентації ранньосередньовічних умов життя та їх використання в повсякденній практиці.¹⁷

1.2 Види сучасних інструментів окультизму

Серед прихильників окультизму існує певна система окультних наук, за якою відбувається наступний розподіл:¹⁸

¹⁵ Проказа Д. «СВАРОГ НА ЗНЕСІННІ...» [Електронний ресурс] / Дар'я Проказа // Твоє місто. – 2017. Режим доступу до ресурсу:

http://tvoemisto.tv/exclusive/svarog_na_znesinni_yak_zhyvut_lvivski_ridnoviry_90562.html.

¹⁶ Jencson L. J. Neopagan Witchcraft: Cult in Cultural Context / Linda Jean Jencson., 1991. P.712

¹⁷ Сморжевська О. О. Неоязичництво в науковому дискурсі: огляд німецькомовної літератури / О. О. Сморжевська. // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2019. С. 86.

¹⁸ Зелигманн К. История магии и оккультизма / Курт Зелигманн.. Москва: Крон-пресс, 2001. С.13

- Вищий окультизм – до цього поняття входять практики, які сприймаються окультистами на рівні науки, до неї входять теургія (возз'єднання людини з Богом, методом магічного впливу), тавматургія (мистецтво магії) та психургія (розвиток і застосування психічних або прихованих сил людини);
- Класичний окультизм – каббала (духовне містично-філософське вчення юдаїзму), тарологія (мистецтво інтерпретації знаків та символів карт Таро), астрологія (мистецтво інтерпретації певної сукупності символічного за допомогою зірок, планет та знаків зодіаку), алхімія, так звана «герметична медицина» (гіпнотизм, магнетизм) та інші види магії та відьомських практик;
- Практичний окультизм – телепатія, телепсихія, телекінез, ясновидіння – види теоретичних та подекуди псевдонаукових вірувань у систему фізичного впливу на індивіда або об'єкт, а також передбачення майбутнього за допомогою сили думки;
- Прикладний окультизм – хіромантія (система ворожіння за допомогою внутрішньої частини долоні, її рельєфу), графологія (пошук зв'язку між почерком та характером людини), фізіогноміка (метод визначення типу особистості завдяки зовнішньому вигляду обличчя та його фізичних особливостей);
- Народний окультизм – оракули, сонники, гадання, травники, так звані «зелені відьми» або мольфари, які використовують у своїй магічній практиці елементи природнього походження;

Саме вид класичного окультизму став популярним не тільки серед окультистів та езотериків, а й серед субкультур, яким притаманне магічне уявлення світобудови. Найпоширенішими видами окультної практики серед субкультурних громад є астрологія, тарологія та рунологія.

Астрологія – це сукупність паранаукових практик, вірувань і трактувань, які описують характер людини, її поведінку та майбутнє, використовуючи небесні

тіла як символи та знаки Всесвіту. Відомо, що Сонце, Місяць і планети Сонячної системи помітно переміщаються по небу на тлі деяких сузір'їв, які традиційно називають зодіакальними. Деякі планети при цьому рухаються на тлі зірок складним чином, змінюючи «прямий» напрямок руху на «зворотній» та описуючи таким чином своєрідні петлі.¹⁹ Щоденно зміщення планет невеликі, але за тижні і місяці переміщення деяких з них стають значними та цілком помітними. Ідея астрології полягає в тому, що положення планет, Сонця і Місяця щодо конкретних сузір'їв в момент народження людини впливає на його долю.²⁰ Тому, аналізуючи розташування світил в потрібний момент, можна сказати про людину багато, враховуючи її характер або схильність до тих чи інших хвороб. Зокрема, астрологи запевняють, що мають змоги розповісти про найбільш ймовірні повороти долі протягом усього життя.²¹ Вважається, що кожна планета, перебуваючи на тлі того чи іншого сузір'я, впливає на долю цілком певним чином. Сумарний вплив всіх розглянутих планет дає певний результат, який може обчислити «досвідчений» астролог. Що стосується алгоритму аналізу розташування світил, то він з'явився дуже давно і принципово не змінювався протягом останніх двох тисяч років.²² Поняття астрології в окультних субкультурах вже давно закріпилося як частина базової езотерики, яку використовують більшість угруповань чи відьомствасатів у всьому світі.

Ще одним з найпопулярніших інструментів магічної обрядовості є карти Таро – це колода, зазвичай, із 78 карт, що мають символічну зашифровку та її езотеричне трактування. Використовують їх переважно для ворожіння, а саме пошуку відповіді на поставлене питання, отримання образу конкретної людини, її характер та манери або ворожіння на майбутнє. Іноді карти Таро

¹⁹ Язев С. А. Астрология и логика, или Шесть вопросов к астрологам [Електронний ресурс] / Сергей Арктурович Язев // «ХИМИЯ И ЖИЗНЬ» №6. 2008. Режим доступу до ресурсу: https://elementy.ru/nauchnopopulyarnaya_biblioteka/430628/Astrologiya_i_logika_ili_Shest_voprosov_k_astrologam.

²⁰ Там само

²¹ Там само

²² Там само

використовуються для більш серйозних обрядів як позбавлення, так і накладання зурочення, порчі або прокляття.

Найбільш відома колода карт Таро належить містику-окультисту та масону Артуру Едварду Уейту, який у 1910 році публікує книгу «The Pictorial Key to the Tarot» («Ілюстрований ключ до Таро»)²³. Під керівництвом Уейта американська художниця Памела Колман-Сміт, молода американська художниця, що була членом Ордена Золотої Зорі, як і Артур Уейт, намалювала унікальну колоду карт, першим видавцем якої виступив Вільям Райдер, таким чином утворивши канонічний вигляд та форму сучасних карт таро. Саме ці карти нові адепти окультизму використовують в якості навчання основам тарології та трактовці символів і знаків на картах.

Другою за популярністю є колода карт Таро Алістера Кроулі. У 1944 році Кроулі видає свою «Книгу Тота», фундаментальну працю, присвячену символіці Таро, а так само її каббалістичним та астрологічним відповідностям. Разом з художницею леді Фрідою Харріс, він створює карти Таро Тота, якими досі користуються багато послідовників сатанізму, готичних субкультур, відьомства та інших окультистів, які займаються, зазвичай, «темними» магічними практиками.

Сучасний ворожильний сенс рун ввів у XIX-XX столітті німецький дослідник рун та окультист Гвідо фон Ліст, який, зокрема, створив рунічний «алфавіт» спеціально для ворожіння – «арманічний футарк»²⁴. Цей алфавіт ґрунтується на скандинавських рунах, проте були додані два нових знаки, а назви рун були змінені.²⁵

Сьогодні руни використовуються виключно як містичні символи для ворожіння, «зачаровування» предметів, як частина оберегу або навіть у татуюваннях. Для ворожіння використовується набір з 24 або 25 рун.²⁶ Як

²³ A.E. Waite. The Pictorial Key to the Tarot. 1973. P.268

²⁴ von List G. The Secret of the Runes / G. von List, S. E. Flowers., 1988. P.144

²⁵ Ibid.P.111

²⁶ Erik Moltke. Runes and their Origin: Denmark and Elsewhere. Aarhus University Press, 1992.P.15

правило, руни наносять на каміння, однак віщуни часто користуються рунами, які виготовляються з дерева, солоного тіста або кістки.

Зігфрід Куммер вважав, що руни служать певним «мостом», що з'єднує людину з давніми «арійськими» богами. Він вважав, що кожна руна відповідає положенню людського тіла.²⁷ Саме вчення Куммера вплинуло на Адольфа Гітлера використовувати руни в нацистській символіці.²⁸

1.3 Чому сучасні магічні уявлення є субкультурними

Зведення класифікації окультних общин в одне поняття – субкультура, контркультура або релігія – доволі ускладнене, оскільки окрім того факту що існує величезна кількість окультних громад і кожен варто розбирати окремо, існує так само проблематика чіткого визначення що саме є субкультурою, контркультурою або релігійним вченням.

Поняття «субкультура» і «контркультура» часто змішують, стверджуючи що контркультура це специфічна форма або метод субкультури. Подібні етимології цих понять досі зустрічаються, наприклад, в словниках²⁹, але розібравшись більш ретельно в даному питанні стає очевидним, що це ствердження докорінно помилкове.

Реальна задача субкультури адаптувати та соціалізувати людину, зробити так щоб вона у підсумку посіла своє місце у вже існуючій культурі. Завдання ж контркультури революціонізувати і змінити культуру, суспільство, і, перш за все, свідомість людини. Наприклад, в XXI столітті змінити свідомість здатна

²⁷ Куммер З. А. Священная власть рун / Зигфрид Адольф Куммер., 2021. С.29

²⁸ Гудрик-Кларк Н. Окультные корни нацизма. Тайные арийские культы и их влияние на нацистскую идеологию: Ариософы Австрии и Германии, 1890-1935. М.: Эксмо, 2004. С.576

²⁹ Новейший философский словарь. Минск: Книжный Дом. А. А. Грицанов. 1999.

нова маргінальність, поставлена на службу філософії протесту. Подібний протест вже був представлений у суспільстві раніше, наприклад багато праць Ніцше, таких як «Антихрист. Прокляття християнству»³⁰ або «Так говорив Заратустра...»³¹, побудовані на протистоянні думки філософа певним усталеним правилам й нормам у суспільстві та науці. Популярна культура 1960-70хх років ХХ століття, також є здебільшого контркультурою, яка згодом стала явищем всеохоплюючим та надалі склала нові правила утворення популярної культури і субкультур у тому числі.

До субкультури ж відносяться явища більш відокремлені, з вираженими межами й не настільки універсальними рішеннями, при цьому вона ніколи не говорить від імені людської більшості – це суперечить намірам субкультури. По відношенню до людини в цілому субкультурні спрямування швидше суб'єктивні та вибагливі. Контркультура ж завжди спирається на необхідність історично назрілих змін в житті людей, вона претендує на загальнозначимість. Контркультура – це рішуче протиставлення системі, в той час як субкультура не обов'язково протестна, і в будь-який зі своїх форм якраз доповнює культуру. Її адепти – люди, які прагнуть до того, що просто відсутнє в повсякденності, субкультура підтримує життєвість устремління істотного, але в принципі не обов'язкового для основного руху культури, вона таким чином ставить перед собою локальні завдання, а контркультура – глобальні. Тому поняття контркультура набагато ширше ніж поняття субкультура, кожен субкультуру можна уявити як окремий вид громади в суспільстві, яка живе за своїми звичаями, а контркультура представляється як ціле нове суспільство з іншими, більш прогресивними принципами, ніж суспільно прийнята культура.

Що ж стосується визначення окультизму як релігійних і псевдорелігійних навчань, в даному питанні так само є неточності. Дійсно деякі функції релігії підходять під множинну кількість окультних угруповань, як наприклад світоглядна функція, яка є формуванням певного життєвого досвіду, ідеології,

³⁰ Ницше Ф. Антихрист. Проклятие христианству / Фридрих Ницше., 2009. С.192

³¹ Ницше Ф. Так говорил Заратустра / Фридрих Ницше, пер. Владимир В. Рынкевич: Астрель, Харвест, 2013. С. 331

набуттям певних цінностей, традицій і поведінки. Але, зокрема, певна релігія має чітко встановлені рамки в громаді або соціумі в цілому. Ті релігійні громади, які на перший погляд відокремилися від основної течії своєї релігії, зазвичай все ж будуть дотримуватися більшості початкових постулатів їх релігії.

Культурологиня О. Римська запропонувала ввести в науковий обіг поняття «субкультурна релігія», на що вказує С.Почепцов³². Таким чином, вона дає визначення субкультурних релігій, інтерпретуючи це твердження як «сакральноміфологічні системи вірувань і ритуальних практик окремих соціальних груп, які утворюють ціннісні локальні світи, що протистоять базовій – «великій», «дорослій», «материнській» – культурі («християнській», «мусульманській», «соціалістичній», «ліберальній», і іншим культурам); індивідуальні та колективні стереотипи поведінки та способи діяльності, втілені в специфічних знаково-символічних формах, соціокоді, формах свідомості та структурах особистісної ідентичності»³³. На думку Римської, субкультура не лежить в основі культури, й не є її продовженням, а в традиційному суспільстві знаходиться на периферійному, маргінальному рівні.³⁴ З цим пов'язана субсистема стилів та стильової поведінки, що відрізняє спосіб життя тієї чи іншої релігійної субкультури; групові форми релігійно-общинного життя, культурні та життєві стандарти як специфічні продукти маргінального духовного виробництва та неофіційної масової культури.

Релігійні субкультури несуть в собі подекуди негатив, «зомбуючи» свідомість адептів, з іншого боку, допомагають знайти особистісну ідентичність. Але це в певній мірі, новий підхід до релігійного або субкультурного визначення, тож стосується в першу чергу саме основних світових релігій і тих громад, які відокремилися або протистояють їм. У окултизмі ж зустрічаються представники, які вірять в Бога і є, наприклад,

³² ПОЧЕПЦОВ С. С. РЕЛИГИОЗНЫЕ СУБКУЛЬТУРЫ: ПРОБЛЕМА ВЗАИМОСВЯЗИ С СУБКУЛЬТУРНЫМИ РЕЛИГИЯМИ / Белгородский государственный национальный исследовательский Университет. 2011. С. 2

³³ Там само С. 2

³⁴ Там само С. 4

мусульманами, католиками, православними чи буддистами, але магічна практика лише побічно стосується їх релігії та є індивідуальним підходом для людини.

Окультизмі громади, настільки різноманітні, а деякі навіть суперечливі один одному, що чи не єдиним фактором, що їх об'єднує є саме поняття «окультизм». Окультизм – це певні «таємні знання», те, що було приховано від людського уявлення про побудову світу і масову культуру суспільства. У пошуках цих знань окультистний світ звертається не тільки до «надприродного» (духи, боги, демони, потойбічні істоти), але й до «природного» (поняття «магічної енергетики», якоїсь космічної, міфологічної сили, що зберігається в «земному»). Так само, як і віровчення, окультистні практики можуть мати обряди та жертвопринесення, поклоніння божествам, але водночас з цим набувають форм, не властивих релігії – заклинання, обряди і ритуали, в яких магічне здобувається без допомоги божеств або певного втілення духовності. В рамках одного руху є різноманітні практики, які вірять в різні сили, обряди та відносять себе до різних традицій. Наприклад, сучасне поняття вікканства або духовного шляху Вікка, відьомської практики, яка походить з давніх кельтських культів³⁵, на сьогоднішній день має лише віддалені схожості у традиції святкування спільних свят, проведення ритуалів, вшануванні божеств та інтерпретації символізму, з стародавніми постулатами друїдів. Під впливом прогресу, міфотворчості, глобалізації та соціалізації, постулати вікканства більш не мають тих визначень і практик, які вкладалися початково. З чого можна зробити висновок що в певних практиках окультизму, віра втратила релігійний сенс, але знайшла новий підхід, в основному філософський або псевдонауковий, що зробило більшість окультистних практик не віровченням, а новою структурою, визначення якій ще належить дати.

Отже субкультура є концентрацією ідеології певного часу, уособленням трансформації суспільства, проявом культури та поштовхом до нових жанрів у будь-якій сфері культури. Субкультури мають щось на кшталт схеми

³⁵ Guiley R. The Encyclopedia of Witches, Witchcraft and Wicca / Rosemary Guiley. P.449

«павутиння» – спільні корені, риси та цінності, які одна субкультурність переймає від іншої домінантної структури. Таким чином субкультура має змогу зберігати культурне надбання світу та використовувати його, адаптуючи під сучасні реалії. З перерахованих вище понять та їх визначення, ми розуміємо, що більшість сучасних спільнот відьомських та окултних практик, таких як сатанізм або вікканство, походять від більш давніх практик та релігійностей, тож більш підходять під класифікацію субкультурного, оскільки побудовані на вже існуючих поняттях в культурі, але не є революційними, а так само уявляють духовне та божественне в іншому ключі, що відрізняється від сприйняття більшості релігійних віровчень.

РОЗДІЛ 2 СУЧАСНЕ ВІДЬОМСТВО

2.1 Вікканство як основне світосприйняття сучасного відьомства

Вікканство (також Вікка або «Pagan Witchcraft») – це обширний пласт культури новітньої історії окультизму, який початково інтерпретують як неоязичницьку релігію.³⁶

Вікка вважається відродженою релігією, завдяки зусиллям величезної кількості людей, але основний вклад був внесений антропологом-окультистом Джеральдом Гарднером в 1950хх роках попереднього століття. Його нова інтерпретація стародавніх магічних вчень Старої Європи (переважно кельтської релігії і міфології), викладена в книзі «The Meaning of Witchcraft»³⁷ («Значення відьомства»), стала початком вікканської історії знахарства. При відродженні релігії кельтів не мало сенсу пояснювати звідки природні явища, відповідати на питання про створення світу, чи є життя після смерті – до середини XX століття ці питання вже були не актуальні, була необхідність, бажання відновити саме магічний світогляд, без заглиблення у побудову Всесвіту. Таким чином вікканство не набуло якихось чітких постулатів – Вікка дає можливість кожному адептові самому вирішувати чи є життя після смерті, які ритуали та концепції використовувати в своїй магічній практиці, не обов'язково навіть вірити в божеств або поклонятися тим божествам, яких прославляє вікканство початково.

³⁶ Guiley R. The Encyclopedia of Witches, Witchcraft and Wicca. P.32

³⁷ Gardner G. The Meaning of Witchcraft. France: Various, 1959. P.400

Концепція поклоніння божествам так само відрізняється від основних релігійних вірувань – тут вони виступають в ролі магічних покровителів, до яких звертаються за допомогою символів та ритуалів. Божества вікканства, як і в кельтській міфології, не мають єдиного втілення – вони багатоликі і від початку представляються як концепція Свідомості, єдиним джерелом магії та енергії, яка в подальшому набуває лише умовний розподіл на Бога і Богиню. В цілому образ Бога і Богині був необхідний лише для ритуальної частини і певного розуміння дуальності. Сутність світогляду Вікка будується на вивченні поняття «душа» і її шляху духовного просвітництва, через отримання божественних магічних знань. Після того, як душа здобуває необхідну кількість навичок, вона отримує доступ до Творіння – концепції рівності та індивідуальності кожної окремо взятої людини. Зі східної та західної традиції була взята концепція невмирущості душі, а значить її реінкарнація.³⁸ Примітним є і використовувана концепція Мультивсесвітів (гіпотетична безліч усіх можливих реально існуючих паралельних всесвітів), при якій реінкарнація можлива не тільки в рамках нашої планети або Всесвіту, а й на інших планетах, до створення нового світу для реінкарнації душі.³⁹

Як було зазначено раніше – у вікканстві не існує жорстких рамок проведення обрядів чи ритуалів. В рамках цієї культури дозволяється звертатися до усіляких божеств та духів зі всіх існуючих релігій. Єдине правило – не шкодити іншим живим істотам, тому, жертвопринесення або так звана «чорна» або «темна» магія у вікканстві відсутня.

На сьогодні, Вікка існує не стільки як релігійне поняття, скільки концепція буття, сенс життя та світогляд. Окрім відсутності догматів, в даній культурі не існує моделі регулювання будь-якої структури вікканства, тобто немає ні головних представників, ні ради старійшин. Натомість ми спостерігаємо величезну кількість ковенів, кожен з яких влаштовано по-своєму, та окрім цього, ще більшу кількість практиків-одинаків. Звичайно, у ковенах

³⁸ White, Ethan. *Wicca : history, belief, and community in modern pagan witchcraft*. Sussex Academic Press. 2016. P.87

³⁹ Ibid. P.89

присутня чільна персона, але це не концепція пастора і пастви – голова ковена бере на себе роль лідера, помічника, протектора та «хранителя знання». Приміром, в християнстві є група суспільно визнаних церковнослужителів і першосвящеників, у кожного з яких є доволі велика кількість прихожан, пастви, яких вони наставляють у питаннях віри, до того ж вони комунікують між собою, створюючи повноцінну структуру християнського вчення і Біблійної історії. У Вікка ж є представники з високою репутацією не тільки серед вікканців, але і серед усього товариства шанувальників окультизму, але ніхто не наділяв їх правом говорити від імені всієї громади. Незважаючи на відсутність чіткого трактування вікканства, основним посилом течії на сьогодення є активізм, вивчення світу, пошук гармонії з природою та власним «Я».⁴⁰

Однією з найяскравіших представниць вікканської практики є Лорі Кебот (Рис. 3). Ще з дитинства Лорі проявляла інтерес до окультних рухів, але її батьки, зокрема батько, який був вченим, прищеплюють юній Кебот інтерес до наукових методів пізнання Всесвіту. Але бажання практикувати магію не згасає, тож після знайомства з трьома представницями вікканського знахарства в Бостонській бібліотеці, в своє шістнадцятиліття Лорі проходить обряд ініціації та посвячується у ряди відьом.⁴¹

З появою на світ першої з двох дочок, Лорі Кебот перестає займатися магічними практиками і повертається до свого образу відьми тільки після другого розлучення в кінці 1960хх років ХХ століття.⁴²

Визнання громадськості Лорі Кебот отримала, переїхавши з Бостона до Сейлему, де в 1977 році губернатор штату Массачусетс видав указ, за яким

⁴⁰ Waldron D. The Sign of the Witch: Modernity and the Pagan Revival, 2008. P.45

⁴¹ Лори Кэбот – современная ведьма из города Салем, как она сейчас живет и чем прославилась. Дзен. 2020. Режим доступу до ресурсу: URL:<https://zen.yandex.ru/media/mnogomistiki/lori-kebot-sovremennaja-vedma-iz-goroda-salem-kak-ona-seichas-jivet-i-chem-proslavilas-5e2e8ece3639e600b7f89061>.

⁴² Там само

Лорі отримала титул «офіційної відьми Сейлему»⁴³, завдяки якому вона отримала можливість працювати в мерії. Ще до титулу, вона викладає курс «Магія як наука» в Сейлемському коледжі, влаштовує сеанси ворожіння на Таро, засновує ковен «Чорні ластівки Ізиди», відкриває свій власний магазин, де продаються трави, набори для ворожінь, книги з езотерики, та навіть допомагає поліції розслідувати деякі справи. У Сейлемі вона заснувала бал відьом, який проходить щороку на Самайн, чим притягує в місто безліч туристів.⁴⁴

Лорі завзято обстоює права язичників та відьом на свободу віросповідання, беручи участь в радіо- та телепередачах, де намагається пояснити широкому загалу, що магія – не злий інструмент, й що не потрібно боятися її носіїв. У 1986 році вона засновує «Лігу Підвищення Поінформованості Громадськості»⁴⁵, яка виступає як адвокат цивільних прав язичників, особливо віккан. Але найбільшим з її досягнень стало заснування Храму Ізиди, при якому працює школа магії і безкоштовна бібліотека, в якій зібрані книги з усіх галузей окультних знань.⁴⁶

На даний момент Лорі Кеббот вісімдесят вісім років, вона як і раніше живе у Сейлемі, проте вже давно відійшла від справ і проводить багато часу в своєму магазинчику «Кіт, Ворона та Корона», яким зараз займається її старша дочка.⁴⁷

Лорі Кебот справила величезний вплив не тільки на окультне суспільство, а й домоглася визнання серед звичайних людей і влади у вигляді мерії. Після отримання офіційного статусу відьми будь-яке з її досягнень стало швидко популяризуватися серед американських колег. До того ж її образ в цілому, зовнішній вигляд, так само вплинув на стереотипи про зовнішність сучасних відьом – вона віддає перевагу виключно чорному одягу та носить символи

⁴³ Лори Кэбот... Дзен.2020.Режим доступу до ресурсу: URL: <https://zen.yandex.ru/media/mnogomistiki/lori-kebot-sovremennaja-vedma-iz-goroda-salem-kak-ona-seichas-jivet-i-chem-proslavilas-5e2e8ece3639e600b7f89061>.

⁴⁴ Там само

⁴⁵ Там само

⁴⁶ Laurie Cabot official page.2020. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.lauriecabot.com/understanding-witchcraft>.

⁴⁷ Ibid.

окультизму у вигляді прикрас, наприклад, на фотографіях на її шії нерідко можна побачити кулон з пентаграмою.

Лорі вивчає безліч практик, але найбільшою мірою належить до вікканської традиції – «Мудрість збагачує не тільки розум, але і душу. Цим вона відрізняється від розуму, простого володіння інформацією, винахідливості. Ці якості існують тільки у мозку. А мудрість забралася набагато далі. Коли мозок, з його величезними запасами інформації гине, душа залишається. Що не має віку, мудрість душі продовжує жити»⁴⁸ – таким чином Лорі описує власне сприйняття духовного, що відноситься до вікканської теорії щодо невмирущості душі та пошуку істини через пізнання.

Загалом, Лорі Кебот викликала суспільний резонанс, інтерес серед простих людей до окультизму та підвищила туристичний наплив в Сейлем, чим так само вплинула на більшу усвідомленість в питанні вивчення історії Сейлемського процесу з лютого 1692 року по травень 1693, та сейлемських відьом загалом. Серед самих відьом і магів вона підвищила інтерес до вікканства, зробивши його частиною активістського руху субкультурного відьомства, як це використовується, наприклад, у «зелених відьом», мова про яких піде надалі.

2.2 Зелене відьомство

Зелене відьомство є одним з найпоширеніших видів окультизму в усьому світі, а вікканська культура допомогла закріпитись відьомським догматам у сучасних реаліях, адже Вікка увібрала в себе останні тенденції розвитку як езотерики, так і соціальних норм сучасності.

⁴⁸ Cabot L. The Power of the Witch: The Earth, the Moon, and the Magical Path to Enlightenment. 1990. P.161

Першоджерелом цієї відьомської культури є ряд представниць чаклунства за допомогою природи. Приміром, східнослов'янські відьми здавна зверталися до природних ресурсів, використовуючи в своїх магічних практиках те, що можна знайти в лісі або полі. Такі відьми добре розбиралися в хворобах та травмах, знали, як їх лікувати народними методами. Раніше adeptів подібних видів відьомства називали цілительками або травницями, але з часом вони отримали більш широкоохоплюючу назву – зелені відьми.

Найбільш яскравим представником сучасного відьомства як субкультурного руху є саме зелені відьми. На сьогодні вони не збирають трави в лісі, а вважають за краще замовляти їх в спеціалізованих окультно-езотеричних крамницях, замість ковенів – форуми і групи у інтернет-мережах, а у якості гримуарів – блоги в соціальних мережах. Звичайно ж залишилося і класичне уявлення травниці, однак на сьогоднішній день вони знаходяться в меншості. Сучасні зелені відьми – це, здебільшого, жінки, які захоплюються екологією, відчують глибокий зв'язок з природою і її дарами та намагаються досягти гармонії зі стихійними елементами, аби знайти в них душевну силу й використовувати на благо навколишнього світу. Їх мета – це зцілення, гармонія та рівновага. Зелене відьомство заохочує пошуки способу виразити себе через взаємодію зі світом, тому досить часто зелені відьми стають активістками, беруть участь в еко-ініціативах, піклуються про навколишнє середовище та займаються просвітою в різноманітних областях суспільної культури сучасності.

Детальніше ритуали та концепції зеленого відьомства описала письменниця, що спеціалізується в галузях сучасної релігії та окультизму, Ерін Мерфі-Хіскок в своїй книзі «Green Witch»⁴⁹ («Зелене відьомство»). У даній книзі описано практичне керівництво для зеленої відьми нового покоління, яка намагається зберегти зв'язок з природою в умовах сучасного життя, займається вивченням значущості турботи про навколишнє середовище і психологічної концепції внутрішньої енергії та її впливу на оточення особистості.

⁴⁹ Green Witch. Полный путеводитель по природной магии трав, цветов, эфирных масел и многому другому. Пер. с англ. М. Быковой. Москва : Эксмо, 2021. С.304

Головною філософією цього руху є концепція *slow life*⁵⁰ (повільне життя), яке розвинулося з одного інциденту кінця 80хх років, згодом названого *slow food* (повільна їжа) – коли заклади фастфуду почали набирати обертів все більшої популярності, італійці організували рух, в якому закликали готувати з органічних продуктів, не поспішаючи, з любов'ю, а снідати, обідати і вечеряти – в приємній компанії за великим столом, отримуючи насолоду від їжі.⁵¹ В рамках зеленого чаклунства філософія повільного, розміреного життя спрямована на любов до себе, розуміння цінності кожного дня, вміння організувати свій робочий час і відпочинок та виробити щоденний духовний, медитативний ритуал повсякденності.

В західній культурі сучасне поняття зелених відьом з'явилося з субкультури Нью-ейдж. Це течія, яка зародилася в 20хх роках ХХ століття і об'єднала у собі всі містичні та езотеричні світогляди людей, що сформувалися в попередньому столітті.⁵² Незважаючи на те, що ця ідеологія близька до ідолопоклонства й різновидів деструктивних культів, в субкультурі так само присутнє вчення про баланс трансформації життєвої повсякденності та концепцією енергетичного впливу на світ.

У 1968 році в Нью-Йорку з'явився політичний рух «W.I.T.C.H.» – Women's International Terrorist Conspiracy from Hell (Жіноча Міжнародна Терористична Змова із Пекла – пер. з англ.).⁵³ Представниці даного руху відстоювали права жінок в патріархальному суспільстві і активно виступали проти капіталізму. З того часу зелені відьми стали асоціюватися з радикальним фемінізмом і підтримкою жінок не тільки в окультних колах а й поза субкультурного чаклунства. Найбільш відповідне визначення концепції радикального фемінізму, яке підтримують сучасні відьми, дала Еллен Джейн Вілліс – «Кінцевою метою феміністської революції має бути не тільки, як це було у першого феміністського руху, ліквідація чоловічих привілеїв, але й ліквідація

⁵⁰ Философия медленной жизни: *slow life*. Bonava. Режим доступу до ресурсу: <https://www.bonava.ru/idei/design/filosofiya-slow-life>.

⁵¹ Там само

⁵² Lewis J. R. Handbook of New Age. 2007: BRILL. P.484

⁵³ Федоренко Н. Слава богине: Как ведьма стала новой иконой феминизма. Wonderzine. 2017. Режим доступу до ресурсу: <https://www.wonderzine.com/wonderzine/life/life/226500-magical-feminism>.

поділу на підставі статі в принципі: відмінності геніталій у людей більше не матимуть культурного значення.»⁵⁴ — написала журналістка в своєму есеї під назвою «Radical Feminism and Feminist Radicalism» (Радикальний Фемінізм і Феміністичний Радикалізм — пер. з англ.). Представниці зеленого відьомства, за моральною частиною концепції власного вчення поважають кожну персону та їх світосприйняття, тож для них є важливим не стільки подолання патріархальних установ, скільки право на будь-яке сприйняття власного «Я», розвитку самосвідомості та відсутності рамок у даному питанні. Важливою роботою з жіночого неоязичництва та окультної субкультури стала книга «Спірітуальний танець: Відродження стародавньої релігії Великої Богині»⁵⁵ еко-феміністки під псевдонімом Стархак, в якій вона проводить пряму залежність між гендерною рівністю і станом екології. На її думку, патріархальна західна культура руйнує природу через неконтрольоване використання технологій та прагнення до влади, та саме спірітуальним фемінізмом визначено відновити баланс між людиною і природою.⁵⁶ Для нових відьом магія стала однією з практик фемінізму, оскільки окультизм став новим способом сформувати нову жіночу ідентичність та можливість стати відьмам повноцінною частиною фем-спільноти.

Зелене відьомство часто поділяють ще на кілька «підвидів», як наприклад «міські відьми» або «кухонні відьми». Концепція світогляду та ідеологія представниць цих субкультур залишається незмінною, змінюються лише інструменти магичних обрядів та ритуалів. Таким чином, кухонні відьми використовують концепції зілляваріння,⁵⁷ користуючись в своїх ритуалах їстівними інгредієнтами, а міські відьми не використовують більшу частину

⁵⁴ Willis, Ellen. «Radical Feminism and Feminist Radicalism», 1984, collected in *No More Nice Girls: Countercultural Essays*. Wesleyan University Press, 1992. P. 117

⁵⁵ Starhawk. *The Spiral Dance: A Rebirth of the Ancient Religion of the Great Goddess*, 1979. P. 326

⁵⁶ Ibid. P. 46

⁵⁷ Кухонная ведьма — кто она такая? Wiccan Scrolls. 2015. Режим доступу до ресурсу: URL: <http://wiccanscrolls.ru/кухонная-ведьма-кто-она-такая/>.

магічної атрибутики, вважаючи за краще трансформувати щоденну рутину в єдиний магічний обряд.⁵⁸

Подібні концепції зелених відьом викликають обурення та періодичні конфлікти серед відьом, які використовують в своїх традиціях давніші практики різних релігій. Відьми, які здійснюють більш серйозні магічні обряди, які мають в своїх концепціях поняття відкупу, спілкування з духами та іншими потойбічними сутностями, ідолопоклонство або жертвопринесення, вважають що подібна сучасна трансформація вікканства в симбіозі з практиками прадавніх цілительок, травниць, лісових відьом та інших представниць окультизму природи, є абсолютно інфантильною субкультурою нарівні з тими відгалуженнями магії, які відьми сприймають повноцінною окультною наукою.

2.3 Обрядовість та символізм

Духовні практики, обряди та символи зелених відьом засновані на вже існуючих поняттях окультизму, проте їх інтерпретація набула певної трансформації у зв'язку з сучасним розумінням культури вікканства та нової структури відьомства загалом.

Зелені відьми досить часто використовують кельтсько-скандинавські символи які мають значення триєдності, тобто уособлюють три іпостасі божественного або три види сили (енергії), як, наприклад, трикветр, трискель та подібні потрійні спіралі. Найпопулярнішим з них є саме трикветр (Рис. 4) – орнамент з трьома «пелюстками», закінчення кожного з яких має сакральне значення. Початкову інтерпретацію цього символу достеменно невідомо, адже трикветр використовувався не лише у кельтській традиції – символ мав місце у

⁵⁸ Что лежит на моём алтаре [Електронний ресурс] // ГОРОДСКАЯ ВЕДЬМА. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: URL: <https://oixxo.wordpress.com/tag/городская-ведьма/>.

германському та слов'янському язичництві, християнстві та японській культурі; проте кожна з культур використовувала трикветр з відмінними значеннями.⁵⁹ Більшість джерел спирається на те, що трикветр початково вважався сонячним символом, а саме позначав основні три точки руху Сонця – схід, зеніт та захід. Проте з популярністю християнства на зміну трилисникам прийшли хрести які стали позначати світло Сонця, а трилисті символи набули протилежного значення – світло та енергію Місяця.⁶⁰ Відповідно пізніше трикветр пов'язували з місячними фазами та три життєвих цикли людини і природи загалом, а саме народження, життя та смерть. Останню інтерпретацію символ набув вже у вікканстві, де окрім сили Місяця, символізував три іпостасі Триєдиної Богині – Діву, Матір та Стару, які водночас також пов'язані з місячними фазами («молодий місяць»-«повний місяць»-«старий місяць»)).⁶¹

Схожим за змістом, проте новим за образом є символ Триєдиного Місяця (Рис. 5). Символ використовується в ритуалах (як і трикветр) як спосіб притягнути енергію божественного, магію Місяця, привернути увагу Богині до створюваного ритуалу. Триєдиний Місяць також розкриває три періоди в житті жінки, які попередньо згадувані як Діва-Матір-Стара. Діва – позначає нові починання, чистоту, закоханість, юність, цікавість; Мати – родючість, врожай, наповненість життєвою енергією, силу, стабільність; Стара – страждання, глибинне розуміння сущого, відпочинок, мудрість. Знак Триєдиного Місяця символізує непереривність цих циклів буття, ту різнобічність життя, через яку повинна пройти кожна жінка, жіночі містерії та магічну силу природи та Місяця.⁶² Також символ використовується на статуетках (Рис. 6) та малюнках з силуетом Триєдиної Богині, зазвичай він вирізаний зверху статуетки або Богиня тримає символ у руках.

⁵⁹ Трикветр. Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. проф. Є. Онацький. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Буенос-Айрес, 1966. Т. 8, кн. XV : Літери Ст. Уц.. С. 1930-1931

⁶⁰ Там само

⁶¹ Halstead, John. The Secret History of the Triple Goddess, Part 1: Triads, Triplicities, and Trinities. The Alergic Pagan. Patheos, 13 Nov 2014. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.patheos.com/blogs/allergicpagan/2014/11/13/the-secret-history-of-the-triple-goddess-part-1-triads-triplicities-and-trinities/>

⁶² Ibid.

Вікканська традиція тісно пов'язана з уявленнями про містичну силу Місяця, проте шанується й енергія Сонця та його значення у окультній практиці. Уособленням Сонця у культурі Вікка є Бог. Бог і Богиня є рівнозначними у своїй силі та величі, тому невід'ємно існують у символічній частині відьомства. Символ Бога (Рис. 7) інтерпретують як чоловічий аспект духу, найчастіше використовують в ритуалах при сонцестояннях, свят врожаю (наприклад Лугнасад) та загалом під час шабашів, зурочених святам Колеса Року насамперед під час святкування Йоль та Літа). Символ виглядає як коло над яким прикріплений перевернутий «молодий місяць» що разом утворює силует рогатої тварини, ймовірно бика. Такий силует символ має через зовнішній вигляд Бога, якого також називають «Рогатий Бог» й часто зображують як божество з головою бика, козла чи оленя. Сам знак символізує джерело життя, закладене у Сонце, значимість енергії природи, врожайність, насолоду, любов та продовження роду.⁶³

Ще одним запозиченим символом з давньою історією утворення стала пентаграма. У відьомській практиці вікканства пентаграма є символом об'єднання чотирьох стихій природи (Води, Вогню, Повітря та Землі) з людським Духом, і кожен з цих аспектів має свій додатковий символ (Рис. 8).⁶⁴ Пентаграма як інструмент обрядовості є уособленням захисту та позитивної енергії.

Символи використовують не лише під час обрядів та в якості оберегу, а й задля підкреслення приналежності до вікканства. Такі символи можуть зустрічатися на невеликих казанках, вівтарних тканинах, дощечках та інших елементах декору чи інструментах, які відьми використовують для обрядів, в якості прикраси на ювелірних виробах (сережки, каблучки, кулони) та одязі.

Оскільки зелене відьомство та вікканство має надзвичайно велику обрядову частину, стає зрозумілим що кожна відьма розуміє обряди по своєму і робить їх частиною своєї унікальності. Тому при дослідженні обрядовості стає

⁶³ Davy, Barbara Jane (2006). Introduction to Pagan Studies. AltaMira Press. P.138

⁶⁴ Crowley, Vivianne (1989). Wicca: The Old Religion in the New Age. London: Aquarian Press. P.4

важливим не стільки сам обряд, скільки його інструменти. Інструментів у відьом також багато і вони також різняться за зовнішнім виглядом та значенням. Основою інструментів обрядовості відьом є вівтар. Це невеликий закуток у будинку, де відьми зберігають свої езотеричні предмети: свічки, кристали, пахощі, казанки, амулети, пучки трав, сакральні статуетки, карти Таро та інші різноманітні атрибути магії (Рис. 9). Кожна відьма вважає важливим самостійно оформити свій вівтар під власні вподобання, а деякі не роблять вівтар взагалі. Іноді на вівтарі зустрічається певне коло візерунків із кристалів (Рис. 10) – відьми роблять це у якості оберегу та для «притягання» магічної сили. Кожен кристал має своє значення, тож для оберегу та взагалі для зберігання на вівтарі обираються різні кристали, в залежності від того, який результат від кристалів бажає отримати відьма.

Оскільки зелені відьми тісно пов'язані з використанням природних ресурсів, невідмінною частиною ритуалів є такі натуральні матеріали як: квіти, трави, корені, масла та листя. Для проведення обряду зазвичай використовують засушені рослини, які під час ритуалу спалюють у невеличкому казанку (Рис. 11). Також для так званого окурювання («енергетичної чистки») будинку від негативної енергії запалюються пучки рослин, зазвичай це шавлія, лаванда чи полин.

Головною особливістю обрядів відьом є їх інтуїтивна інтерпретація, проведення та використання. Тобто, є певні чітко описані обряди, наприклад святкові ритуали у вікканстві або тлумачення значень карт Таро, проте щоденні обряди кожної представниці субкультури є унікальними, адже основою обрядовості є психологічна складова, самоусвідомлення та звернення до свого «Я». Саме тому, більшість сучасних відьом ведуть гримуар (Рис. 12) – книга, на кшталт щоденника, в якому описуються магичні методи проведення ритуалів, окультні рецепти або просто опис езотеричних речей, важливих для відьми, якій належить гримуар.⁶⁵

⁶⁵ Davies O. A History of Magic Books. Oxford University Press, 2009. P. 23

На зміну заклинанням як інструментам обрядовості у сучасних відьом взяті афірмації. Запозичений термін афірмацій з популярної психології і позначає певний позитивний алгоритм самонавіювання, короткі фрази які необхідно повторювати багато разів у закінченій формі («вже відбулося») для отримання бажаного результату.⁶⁶

Отже, символізм та обрядовість відьомства є невід'ємною частиною візуальної репрезентації приналежності до субкультури. Саме візуальність є однією з характерних рис нової відьомської субкультурності – для її представників є важливою наявність езотеричної атрибутики як концепту естетичного та культурно-духовного задоволення. Більшість обрядів направлені на отримання бажаного, на розвинення позитивності духовної та психологічної складової власного світосприйняття. Власне тому зелене відьомство як субкультура звертається до традицій вікканства – це культура, яка, насамперед у її сучасному розумінні, диктує моральні цінності та соціальні ідеали життя у гармонії з соціумом, з природою та самосприйняттям.

Загалом зелених відьом можна назвати субкультурою за наступними ознаками: концепції сучасного зеленого відьомства сформувались на основі вже існуючої культури вікканства, проте трансформовані та заново інтерпретовані під впливом сучасних ліберальних та духовних тенденцій для власної общини, таким чином сформувавши суспільство в суспільстві (не тільки в рамках масової культури, а і серед усієї концепції відьомства загалом); чітко обумовлені соціальні інститути як системи норм, спосіб життя та ідеологія; відсутність офіційного статусу будь-якої соціально-нормативної структури та ініціативного центру; наявність загальноприйнятої (в рамках общини) поведінкової норми – активізм, підтримка фемінізму, магічна обрядовість та інше, при цьому відсутність чітко прописаних догматів.

⁶⁶ Афірмації Як Інструмент Досягнення Цілей. Роман Кушнір-Марина Блохіна Режим доступу до ресурсу: URL: <https://experymment.com.ua/afirmatsii-iaak-instrument-dosiahnennia-tsilei/>

РОЗДІЛ 3. САТАНІЗМ ТА ГОТИКА

3. 1 Субкультурність сатанізму

Сатанізм – це цілий комплекс окультних, філософо-релігійних та субкультурних світоглядів та доволі неоднозначна течія, оскільки кожна окрема група сатаністів має індивідуальне бачення та інтерпретацію своєї ідеології. Сучасний сатанізм охоплює історію, особливості та практики децентралізованого міжнародного руху, яким стала субкультурна частина сатанізму.

Незважаючи на існування сатанізму у його сьогоденнішому розумінні вже близько чотирьох десятиліть, сатанізм залишається маргінальною субкультурою і не є доступним для розуміння широкими масами, з чого у суспільстві виникають помилкові уявлення про те, що більшість сатаністів є нацистами, фашистами, анархістами, сектантами та дияволопоклонниками. І якщо певні сатаністські угруповання дійсно можуть мати у фундаменті світогляду контркультурні, антисоціальні та руйнівні, з погляду моральних доктрин суспільства, догмати, то визначення сатанізму як антихристиянства та дияволопоклонства є проблематичним, адже передбачає розуміння сатанізму як релігійного поняття цілком якого є протистояння християнству. Проте сатанізм – це не теїстична релігія, в ньому немає релігійного міфотворення про створення світу, відсутня концепція Бога чи визнання Диявола як божества.⁶⁷ У кожного представника сатанізму є можливість створювати свою власну ідеологію, але ця ідеологія буде заснована на більш концептуально-філософському відношенні, ніж це передбачує релігія.

⁶⁷ Ференз О. Ю. СУЧАСНІ МОДИФІКАЦІЇ ТА ПРОЯВИ ЯВИЩА САТАНІЗМУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ) : 034 культуролог Курсова робота. Київ, 2021. С. 11

Аналізуючи діяльність Антона Шандора Ла-Вея, можна зробити висновок, що створюючи концепт сатанізму та його тлумачення Антон Шандор Ла-Вей помилково вважав, що суспільство поза окультними та субкультурними рамками, зможе зрозуміти світогляд сатанізму орієнтуючись на початкове значення терміну «сатана» – у перекладі на іврит це «противник». Таким чином правильне визначення сатаніста – це щось на зразок «супротивник основних цінностей», а не «шанувальник диявола».⁶⁸ Проте Ла-Вей не зауважив того факту, що походження слова, його етимологія – сьогодні не визначає його значення. Тлумачення слова визначається способом використання в сучасному контексті, тому помилкова орієнтація на походження слів та неврахування семантичних змін і того простого факту, що з часом значення слів змінюються, призвело до створення проблематики визначення не тільки для суспільства поза сатанізму, а й для самих сатаністів.

З іншого погляду, можна зробити припущення, що Антон Ла-Вей усвідомлював провокативну асоціацію з дияволопоклонством і очікував на подібну реакцію суспільства щодо сатанізму. Тобто використовуючи християнські поняття церкви, Біблії, гріхів, символів та знаків, заповідей та інших догматів, Ла-Вей навмисно розраховував на популярність субкультури шляхом поганої репутації серед засобів масової інформації, християнських та інших релігійних колах та активного обговорення у соціумі. Більшість сатаністів – це або атеїсти, або агностики. Але атеїзм не об'єднує у окремі угруповання та його не так активно обговорюють, він позбавлений фактору бунту, тому більш важливим було створення провокації, аніж прописування чіткої позиції та етимології сатанізму.

На сьогоднішній обцини сатаністів можна розподілити за основними двома напрямленнями:

- Прогресивний сатанізм – здебільшого базується на системі Антона Шандора Ла-Вея. Направлення найбільш підходить під визначення субкультурності, оскільки більшість угруповань прогресивного

⁶⁸ Хазарзар, Р. Сын Человеческий. М: ПринТерра-Дизайн, 2004. С. 550

сатанізму сьогодення ґрунтуються на вже існуючому культурному пласті, а їх система цінностей не спирається на протистояння іншим культурам чи релігіям, першочергово це спосіб самовираження та соціально-філософський світогляд.⁶⁹

- Традиційний сатанізм – базується на більш давніх догматах окультизму, концепціях дияволопоклонства та варіаціях антихристиянства. Також здебільшого визначається як субкультура, проте має елементи контркультурної поведінки окремих груп та релігійних або псевдорелігійних общин. Через девіантні поведінкові норми представників, ця частина сатанізму сприймається як більш деструктивна та маргінальна, ніж прогресивний сатанізм.⁷⁰

Окремо від цих двох визначень існує поняття псевдосатаністів – це окремі особистості або група людей, які сприйняли догмати сатанізму поверхнево та підпали під вплив низки стереотипів, описаних в ЗМІ та між священнослужителів, через що дійсно можуть поклонятися Дияволу як божеству, влаштовувати жертвопринесення та інші акти злочинства, пов'язаних з окультними практиками та дияволопоклонством.

На території України більш поширеним є традиційний сатанізм, підтвердження цьому є руйнівна та незаконна діяльність таких угруповань як «Орден чорного хреста», «Зірка смерті» або «Червоний дракон», а також невдалої спроби формування українського філіалу Церкви Сатани в селі Пасторське (Черкаська область) в 2014 році, адже набув рис сектанства, а деякі представники цього філіалу були обвинувачені та засуджені через злочинні дії.⁷¹

Проте якщо розглядати сатанізм у глобальному розрізі, стає очевидним, що його прибічники надають перевагу саме прогресивному сатанізму Антона

⁶⁹ Ференз О. Ю. СУЧАСНІ МОДИФІКАЦІЇ... Курсова робота. Київ, 2021. С. 16-17

⁷⁰ Там само. С.16-17

⁷¹ В Україні зареєстрували першу церкву сатаністів, які своїми обрядами шокували священників і людей. ТСН.Тиждень. 2014. Режим доступу до ресурсу:
URL: <https://tsn.ua/ukrayina/v-ukrayini-zareyestruvali-pershuyu-cerkvu-satanistiv-yaki-svoyimi-obryadami-shokovali-svyaschenikiv-i-lyudey-369767.html>.

Шандора Ла-Вея. Найпопулярнішою з общин цього світогляду є Церква Сатани, власне і створена Ла-Веєм – наразі Церква має тисячі парафіян.⁷² Але, через збільшення числа сатаністів у всьому світі, а від чого й збільшення общин, формується проблематичне ставлення до Церкви Сатани в межах самої субкультури. Неоднозначним є наполягання Церкви Сатани на тому, що лише вона є єдиною законною сатанинською церквою. Усі інші – лише претенденти на це звання та псевдосатаністи. Це заперечення походить від визначення самого Антона Ла-Вея: «Той, хто чинить опір приналежності до Церкви Сатани, але черпає з неї ідеї з будь-якої причини, особистої чи фінансової, не є незалежною, а лише паразитичною» (пер. з англ. наш – О.Ф.).⁷³ Ця спроба монополізувати ідеологію та доктрини сучасного сатанізму може призвести до зневаження Церкви Сатани, проте сама община і досі рішуче підтримує цю позицію. Це, безумовно, домінуюча організація в рамках субкультури та має певну легітимність серед усього представництва сатанізму, але навряд чи ідеологія може бути захищена авторським правом, особливо враховуючи той факт, що свою догмати Антон Шандор Ла-Вей й сам створив з використання плагіату та інтелектуальної й культурної експропріації.⁷⁴ Сатаністом є кожен, хто самоідентифікує себе із загальною концепцією, що є достатнім, аби оголосити себе сатаністом, а дотримання ідеології не вимагає членства в якійсь певній общині.

3. 2 Формування субкультури готів

⁷² Church of Satan (official page). Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.churchofsatan.com/contact-us#feedback>.

⁷³ Anton Szandor LaVey, *Satan Speaks!* Los Angeles: Feral House, 1998, P. 169

⁷⁴ *Modern Satanism: Anatomy Of a Radical Subculture*. Chris Mathews. Praeger 2009. P. 96

Класична субкультура готів зародилася у 80хх роках ХХ століття та першочергово є музичною культурою панків, яка згодом сформувала готичну моду, світогляд, вподобання, філософські та окультні тенденції.

Музичний жанр готик-рок виник в кінці 1970-хх та був відгалуженням пост-панку – музика була ритмічною, але грубою та депресивною. З формуванням жанру найчастіше пов'язують британську рок-групу «Joy Division»⁷⁵ – хоч і недовге існування, але вельми стрімкий розвиток музичної кар'єри групи, дало поштовх новій хвилі пост-панку. Наприклад, в тому ж році що і «Joy Division» створюється «Siouxsie and the Banshees».⁷⁶ Образ вокалістки – Сьюзі Сью – був досить похмурим та гранжевим, тож запам'ятався любителям готик-року. Згодом подібний зовнішній вигляд популяризувався та використовувався іншими рок-виконавцями («The Sisters of Mercy», «Play Dead» та інші), після чого сценічний образ артистів перейняли й шанувальники.

Друга хвиля популярності готик-року і готичного образу в цілому формується вже в 2000-хх роках ХХІ століття. Найбільш широкого поширення субкультура готів домоглася завдяки рок-групі «Evanescence», а конкретно першої пісні в дебютному альбомі – «Bring Me to Life». Пісня 2002 року посіла перші позиції в чартах Італії, Австралії, Великобританії і США, а так само була удостоєна нагороди «за краще виконання в стилі хард-рок» на музичній премії «Греммі».⁷⁷ Хоч група і не позиціонує себе як готична, відеокліп та похмурі мотиви пісні спонукали молодь вивчати готичну культуру.

Згодом з'явилося безліч варіацій даного субкультурного руху, які відійшли від перших готів набагато далі, ніж самі готи від панків. В основі готської зовнішності спочатку лежав стиль панків – популярні пірсинг та зачіски «ірокези». Також готи використовують хрести та зображення кажанів, але головним символом готики став анх – давньоєгипетський знак безсмертя та

⁷⁵ "Five Best Gothic Rock Bands of All Time". Miami New Times. 2015. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.miaminewtimes.com/music/five-best-goth-rock-bands-of-all-time-7572335>

⁷⁶ The Best of Siouxsie and the Banshees, Billboard, 16-11-2002. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.billboard.com/articles/news/73533/the-best-of-siouxsie-and-the-banshees>

⁷⁷ 2004 GRAMMY WINNERS. 47th Annual GRAMMY Awards (2004). Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.grammy.com/grammys/awards/47th-annual-grammy-awards-2004>

ключ від воріт потойбічного світу. При цьому хрест у готів не має релігійного значення, а є швидше символом потойбічного та містики. В одязі готів обох статей популярні мережива, сорочки з жабо, незвичайними комірами та манжетами, корсети, грубе взуття з масивною підошвою та велика кількість чорного кольору у одязі. Макіяж також є важливим доповненням образу готів – його наносять як жінки, так і чоловіки – намагаються підкреслити блідість шкіри білою пудрою, наносять на губи чорну або інші темні помади та обводять очі чорними тінями, аби надати зовнішності більш «неживий» вигляд (Рис.13). Звичайно, наноситься макіяж як правило не кожен день, а з нагоди, наприклад перед відвідуванням клубів або фестивалів. Зовнішній вигляд готів зумовлений захопленням вампірською тематикою та їхнім образом в літературних романах, кінофільмах та інших згадках в популярній культурі.⁷⁸ Тому аксесуарами, які доповнюють наряд готів, можуть бути накладні або нарощені вампірські ікла та кольорові контактні лінзи.

Чим же готи займаються та які у них погляди? Нідерландська дослідниця Агнес Яспер намагалася це зрозуміти багато років та прийшла до висновку, що ніяких особливих світоглядних установок у них просто немає та єдине що об'єднує готів за поглядами – неприйняття масової культури.⁷⁹ А це означає, що на відміну від вже описаних в даній роботі субкультур, готична формується в першу чергу не як ідеологічна культура, а саме як формування тієї культури, що відрізняється від масової культури суспільства на підставі спільних інтересів та стилю.

Насправді, те ствердження, що субкультура готів є в першу чергу молодіжною, є помилковим. На момент зародження субкультури в 80хх роках дійсно більшість представників були молоддю, але на сьогодні багато готів – це дорослі люди, а часто ще й з високим соціальним статусом.

⁷⁸ Fonseca, Tony. Brite, Poppy Z. / S. T. Joshi. Encyclopedia of the Vampire: The Living Dead in Myth, Legend, and Popular Culture. P. 23—27.

⁷⁹ Jasper, Agnes. «I am not a goth!»: The Unspoken Morale of Authenticity within the Dutch Gothic Subculture. Etnofoor. 2004. Vol. 17 (№1/2). P. 90—115.

Наприклад, дорослих людей та навіть похилого віку представників готики є можливість побачити на фестивалі Вітбі Готик Вікенд (Whitby Gothic Weekend – англ.), який проводиться двічі на рік в місті Вітбі (Північний Йоркшир, Великобританія).⁸⁰ Вперше фестиваль був проведений в 1994 році, коли близько сорока друзів по листуванню вирішили зустрітися завдяки одному представнику готів – Джо Хемпширу.⁸¹ Місце було вибрано через легенди, що Вітбі якимось чином пов'язаний з історією Дракули.⁸² У Вітбі Готик Вікенд репутація престижного фестивалю, а тому окрім музики, на фестивалі існує безліч розваг, які суспільство не чекає побачити на фестивалі готів. Наприклад благодійний футбольний матч між готами та командою місцевих журналістів.⁸³ Також є турнір з гольфу та інші конкурси.

Активність рух готів у всьому світі досить висока, але в Україні ця субкультура не зовсім прижилася. На початок 2000-хх українських готів було значно більше, але з неприйняттям громадськості, звинуваченнями в сатанізмі, вандалізмі та пропаганді суїциду,⁸⁴ вже до кінця першого десятиліття XXI століття частина готів може й зберегла своє захоплення готичною субкультурою, але як мінімум перестали виділятися зовні, а інша частина існує тепер «підпільно» – зустріти їх можна в основному тільки на закритих вечірках та інших заходах виключно представників субкультури. Насправді готика не є агресивною культурою, хоча витоки субкультури і відносяться до досить маргінальних панків. Проте загалом субкультура готів у інших країнах нікуди не ділася та субкультура лише поширює своє культурне надбання у соціумі.

Завдяки низки захоплень, пов'язаних з містицизмом, всередині субкультури готів зароджується захоплення окультизмом, що ми й розглянемо більш детально в наступному розділі.

⁸⁰ Andy Bennett & Richard A. Peterson. Music scenes: local, translocal and virtual. Vanderbilt University Press, 2004. P.139

⁸¹ Ladouceur, Liisa. Whitby Gothic Weekend / Encyclopedia Gothica. ECW Press, 2011. P. 287

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Куценко, Марина. Готи – племена, меланхоліки, вампіри : стилістичний лікнеп. Однокласник. 2009. № 8. С. 22-23.

3.3 Окультність сатанізму та готики

Готику та сатанізм часто порівнюють один з одним. Дійсно, ці дві субкультури дещо подібні захопленнями, але є зовсім різними за світоглядом, поведінки в суспільстві та окултних практик.

Окультизм готів може проявлятися по-різному – від використання атрибутики (символів і знаків) різних езотеричних культур в зовнішньому вигляді, до безпосередньо використання обрядів в повсякденному житті. Побудований окультизм готики на вже існуючих практиках та культурах, тож спеціально для субкультури не видозмінювався. Через захоплення загробним життям та культурою вампірів, найбільш популярними є обряди по викликанню духів та використання в обрядах крові (власної або тваринного походження). В обрядах готи зазвичай використовують карти таро або дошку Куїджа, в якості предметів контакту з духами. Дошка Куїджа – це езотеричний предмет, зазвичай виготовляється з дерева, для спіритичних сеансів. Завдяки нанесеним на дошку буквам та відповідям, на кшталт «так» або «ні», а також планшетки-вказівника, використовуюча її людина нібито може визначити, що намагається йому сказати дух, якого викликають при ритуалі.⁸⁵ Дошка Куїджа була популяризована ще на початку XX століття, коли містицизм та спіритуалізм стали всесвітнім захопленням.

Зокрема, серед субкультури готів поширене язичництво та його різні форми – вікканство, друїдизм в його сучасній інтерпретації, скандинавський та слов'янський паганізм. Але в цілому, масового захоплення чимось конкретним в готиці немає, використовуються й давньоєгипетські окултні традиції, каббала, вуду та безліч інших понять окультизму.

⁸⁵ Gruss, Edmond C., The Ouija Board: A Doorway to the Occult 1994. P.5

Готи є прикладом того, як зовнішній образ субкультури формує езотеричні захоплення. Якщо інші окультні субкультури здебільшого впливають на уявлення про окультні культури в суспільстві, то в даному випадку скоріше суспільство готів увібрало в себе безліч окультних понять виходячи з популярності тих чи інших практик, для підтримки естетичної складової субкультури.

Окультизм сатанізму є більш сформованим і вузьким напрямком, що має свої традиції і символізм.

Найбільш впливовою людиною в окультній частини сатанізму по праву можна вважати Алістера Кроулі. Крім таро Тота та вчення Телеми, Кроулі задав тон всій традиції магії в сатанізмі – робити що хочеш та як вважаєш за потрібне, не боятися осуду іншими, експериментувати та отримувати від цього задоволення.⁸⁶

Подібний гедонізм субкультури й викликає несхвалення як в масовій культурі, так і серед деяких інших окультних громад. До того ж, якщо магичні практики зелених відьом можна назвати абсолютно нешкідливими для суспільства, в якійсь мірі, навіть позитивними, то сатанізм і готика в цьому плані займається «темною» магією – специфіка полягає в більш похмурих обрядах та їх виконанні, як, наприклад, обряди на цвинтарях або в покинутих будівлях, використання крові, м'яса або кісток тварин в цілому зухвала поведінка при ритуалах.⁸⁷ Хоча насправді мета (захист від злих духів, очищення енергетики та інше) може кардинально відрізнятись за характером від самого проведення ритуалу, що наштовхує на думку що головне в подібній обрядовості не стільки кінцевий результат, скільки сам процес. Тобто для досить нігілістично налаштованих сатаністів обряди – щось на кшталт перформансу. На підтвердження того, що ритуал це в першу чергу акт отримання задоволення, можна привести й сексуальні традиції сатанізму.

⁸⁶ Ференз О. Ю. СУЧАСНІ МОДИФІКАЦІЇ ТА ПРОЯВИ ЯВИЩА САТАНІЗМУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ) : 034 культурологія. Курсова робота. Київ, 2021. С. 9

⁸⁷ 1992 FBI Report — Satanic Ritual Abuse. Режим доступу до ресурсу: URL: <http://web.archive.org/web/20061231195357/http://www.skeptictank.org/fbi1992.htm>

Нерідко на зібраннях деяких громад проводять оргії, також сатаністи можуть святкувати сучасні версії свята Луперкалії – фестиваль родючості, любові та очищення в давньоримській язичницькій традиції.

Отже, буде помилкою вважати сатанізм та готику субкультурами з одним культурним окультним коренем. Готи за поведінковою характеристикою більш інтровертні, подекуди меланхолічні та замкнуті, в той час як сатаністи більш анархічні, егоїстичні та бунтівні за своєю натурою. Обидві субкультури не сприймають деякі соціальні інститути, релігійні вчення або нормативність поведінки, проте якщо сатаністи вбачають необхідність знищити те, що їм не подобається, то готи віддають перевагу просто уникати ці аспекти та ізолювати своє інформаційне коло.

Тож стереотип про зв'язок сатанізму з готикою пішов від ЗМІ, яким було вигідно писати «страшні байки» про окультні субкультури.

РОЗДІЛ IV. КУЛЬТУРНИЙ СПАДОК ОКУЛЬТНИХ СУБКУЛЬТУР

4.1 Вплив на медіаресурси та соціальні мережі

Як було зазначено в попередньому розділі, окультизм у ЗМІ зазвичай згадується у негативному контексті, власне більшість стереотипів пов'язаних з окультизмом та субкультурами, пов'язаними з езотеричними практиками, зародилися завдяки «жовтій пресі»⁸⁸. Сприйняття сатанізму, як субкультури та псевдорелігії, що поклоняється Дияволу, займається обрядами жертвоприношення та вандалізмом, силою змушують людей вступити в ряди «секти», належить священнослужителям, проте медіаресурси розповсюдили численні кліше, що й досі будь-який злочин, вчинений з елементами окультної обрядовості, приписують субкультурі сатанізму. Подібне відношення засобів масової інформації до окультних субкультур зародилося ще у 80хх роках ХХ століття. Тоді батьки та учбові заклади почали непокоїтися за представників молоді, адже підлітки почали цікавитися великою кількістю субкультур, які виникали масово у багатьох країнах Європи та Америки та згодом стали одним із факторів глобалізації популярної культури нового покоління. Це занепокоєння призвело до фактичного «полювання на відьом», яке у багатьох країнах відомо під назвою «Satanic Panic»⁸⁹ наприкінці ХХ століття – так, у США, детективний департамент Чикаго роздав учбовим закладам документ, в якому прописувались цілий ряд стереотипної поведінкової норми, зовнішності,

⁸⁸ Жовта преса – низькопробна преса, що в гонитві за сенсацією публікує недостовірну й перекручену інформацію, скандальну хроніку, компрометуючі факти (реальні або вигадані) з особистого життя відомих людей, розрахована на малоосвічену аудиторію.

⁸⁹ Сатанінська паника (англ. Satanic panic) — соціальний феномен 1980-хх, що полягає в поширенні в США масової істерії щодо існування масштабної сатанінської змови.

захоплень та інших ознак приналежності підлітка до окультних субкультур, а саме розподіл на:

- Характеристику поведінки та оточуючого соціуму
- Які фактори призводять до участі
- Вплив хеві-металу та інших жанрів рок-музики
- Ознаки того, що представник молоді вже є учасником субкультурних рухів окультизму⁹⁰

Окрім клішованих ознак схильності до впливу та належності до окультних субкультур, є й розділ з детальним описом усіх можливих атрибутів та символів пов'язаних з сатанізмом, готичною субкультурою чи відьомством, які можуть бути присутні у зовнішньому вигляді представника молоді. Підвищений інтерес до даного документу викликала американка Дженніфер Джордан, яка у 2018 році поділилася фрагментами інструкції для вчителів (яку знайшла сестра Джордан в архіві школи у Флориді) у соціальній мережі «Твітер».⁹¹

Проте, якщо за останні сорок років ЗМІ майже не змінило основної позиції щодо окультних субкультур, то розвиток соціальних мереж став важливою подією для окультистів та дав можливість розширити коло прихильників тієї чи іншої субкультури. Найбільш популярною серед представниць зеленого відьомства є соціальна мережа «Інстаграм» – як правило це блоги з культурно-репрезентативною, освітницькою діяльністю, онлайн-магазини з окультними предметами ручної роботи чи надання послуг як виготовлення натальних карт (поняття царини астрології, власний гороскоп), консультації тарологів, рунологів та нумерологів та інші езотеричні замовлення. Оскільки сатанізм та готика не настільки соціалізовані

⁹⁰ My Sister Is an Art Teacher in Fla, and She Found This Amazing Document in Her Supply Closet. Jenn Jordan Режим доступу до ресурсу: URL:

https://twitter.com/jennlynnjordan/status/993142584116678657?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E993142584116678657%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fknife.media%2Fsatanist-guide%2F

⁹¹ Ibid.

субкультури, як зелене відьомство, блогів у соц-мережах та на окремо створених сайтах менше, а серед популярних можна виділити головну сторінку Церкви Сатани, яка не лише дає відповіді на питання, які цікавлять людей, а й допомагає науковцям, темою яких є сатанізм, просуваючи їх в одній зі своїх рубрик.⁹²

Зокрема, тему окультизму, езотерики та містицизму часто використовують інтернет-видання – журнали з різноманітною тематикою, розважальні та научно-популярні сайти. Вже не одне десятиліття в журналах є рубрика «Гороскоп на день», а на сьогодні це можуть бути і різні статті пов'язані з окультними практиками. А також, останнім часом, інтернет-видання люблять брати інтерв'ю у представників окультизму. Наприклад: стаття-інтерв'ю про молодих сатаністів на сайті Huck⁹³ чи історія життя трьох відьом у онлайн-варіанті журналу Vogue.⁹⁴

Завдяки соціальним мережам підвищилась обізнаність суспільства щодо аспектів окультизму та представників його субкультурної частини, а також можна припустити що доступність інформації різних субкультурних общин, допоможе й самим окультистам набути більшої структурності аспектів своєї течії, позбутися стигматизації та стереотипізації у ЗМІ та масовій культурі та репрезентувати окультні субкультури як частину культурного спадку, як у цьому наразі допомагає популярна культура.

4.2 Магія у популярній культурі XXI століття

⁹² Church of Satan (official page) Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.churchofsatan.com>

⁹³ Pelling Photography "The Joy of Excess: Why a New Generation Is Turning to Satanism." Huck Magazine. July 24, 2019. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.huckmag.com/art-and-culture/new-generation-church-of-satan/>.

⁹⁴ Herstik, Gabriela. "3 Women from around the World Talk Witchcraft." Vogue Australia. October 15, 2019. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.vogue.com.au/culture/features/3-women-from-around-the-world-talk-witchcraft/image-gallery/2ee6fc3142d5a005726f51456df5209f>.

Образ відьми та чаклунства в кінематографі пройшов досить тривалу трансформацію, для того щоб стати таким, яким є на сьогодні. Сама тема магії та її представників використовується режисерами і сценаристами вже багато десятиліть, але до 80хх років ХХ століття кінообраз відьми був більш негативно забарвлений — найчастіше відьма в будь-якому сюжеті висвітлювалась в якості антагоніста, а зовнішній вигляд героїні відповідав уявленням людства за часів «полювання на відьом»⁹⁵, тобто це або приваблива, молода жінка-спокусниця, або злісна стара, з вельми відразливим зовнішнім виглядом. Але згодом сприйняття відьомства в суспільстві почало втрачати негативний підтекст та втратило колишню стигматизацію, завдяки чому персонажі фільмів, пов'язаних з чаклунством, з досить плаского, а подекуди ще й карикатурного образу перевтілювалися в особистостей з індивідуальними сюжетними лініями, унікальним характером та зовнішнім виглядом.

Всесвітньо відомий та вже канонічний образ відьми в кіно належить серіалу «Charmed» (в Україні вийшов під назвою «Усі жінки — відьми»), творцем якого є сценаристка Констанс М. Бердж. Перший епізод серіалу світ побачив 7 жовтня 1998 року та за подальшим виходив на екрани ще вісім років, до 21 травня 2006 року.⁹⁶ Основна сюжетна лінія розповідає про трьох рідних сестер, що походять з стародавнього клану відьом, на чий плечі випала ноша боротьби зі злом з потойбічного світу як демони, духи та інші окультно-міфічні істоти. Примітно, що творці серіалу ретельно підійшли до вивчення аспектів езотерики і окультизму, запросивши для зйомок пілотної серії та консультації в подальшому фахівців з паранормальних явищ, демонології та окультної міфології.⁹⁷ Так само деякі глядачі стверджують, що сестри Галлівел (головні героїні серіалу) та їх магичні символи і обряди належать вікканській традиції та підтверджують це тим, що сестри мають правило не завдавати шкоди людям,

⁹⁵ Полювання на відьом (англ. witch-hunt, witch purge) — масові переслідування та вбивства жінок, звинувачуваних у чаклунстві.

⁹⁶ Original title: Charmed. TV Series. 1998–2006. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.imdb.com/title/tt00158552/>

⁹⁷ Dennis Michael. 'Charmed' has that Spelling magic. CNN. 1998 Режим доступу до ресурсу: URL: <http://edition.cnn.com/SHOWBIZ/TV/9810/23/charmed/index.html>

про що самі згадують в декількох серіях, займаються зілляварінням, а на сімейному гримуарі знак трилисника (Рис. 14).

Саме після «Усі жінки — відьми» на початок 2000-хх з'явилася чимала кількість фільмів та серіалів, присвячених темі відьомства, оскільки дана тема популяризувалась серед молоді. Звичайно, що до цього серіалу були і інші популярні кінопродукти, але здебільшого комедійного жанру, а «Усі жінки — відьми» привнесли ідею того, що відьма може бути сильною, всебічно розвиненою особистістю та захисницею, а також даний образ став втіленням фемінізму.

Прикладом трансформації образу відьми від героїні фільму жахів до емансипованої жінки став серіал «Американська історія жахів», а саме третій сезон під назвою «Шабаш», що вийшов на екрани в 2013 році.⁹⁸ У серіалі описаний спосіб життя відьомського ковену, як обирається Верховна відьма (глава ковену), обряд посвячення відьом до ковену (в даному випадку через ряд випробувань під назвою «Сім Чудес»), а також згадуються такі історичні особистості як Мері Дельфіна ЛаЛорі (Рис. 15-16) – рабовласниця у Новому Орлеані, яка стала відома своєю жорстокістю до рабів та вбивствами невольників;⁹⁹ Марі Лаво (Рис. 17-18) – верховна жриця за луїзіанською традицією, «Королева вуду», одна з найвпливовіших жінок ХІХ століття у Новому Орлеані.¹⁰⁰ Також з культурою вуду в серіалі пов'язаний й Папа Легба – дух-лоа, посередник між людьми і богами, шанований гаїтянської культурою релігії вуду.¹⁰¹ Хоча в «Американській історії жахів: Шабаш» його образ скоріше пов'язаний з Бароном Суботою, що має кілька відмінностей від сприйняття Папи Легба, адже Барон є не просто посередником, а скоріше саме божеством, чії сили пов'язані з народженням дітей, сексуальною енергією та

⁹⁸ Original title: American Horror Story: Coven. TV Series. 2013- 2014 Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.imdb.com/title/tt1844624/episodes?season=3>

⁹⁹ Heinan, Timothy (2012). L'immortalité: Madame Lalaurie and the Voodoo Queen. Bellevue, WA: On Demand Publishing, LLC-Create Space. ISBN 978-0615634715.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ «Как это устроено»: Самая мирная религия на свете. Культ и культура вуду Режим доступу до ресурсу: URL: <https://concepture.club/post/obrazovanie/kak-eto-ustroeno-kult-i-kultura-vudu>

світом мертвих.¹⁰² Самі ж відьми та їх клан представляються глядачеві ані з негативним, ані з позитивним підтекстом, а як закрите суспільство, зі своїми правилами, поняттями моралі та етики, проблемами та переживаннями, відмінними від способу життя звичайної людини.

Квінтесенцією багатьох аспектів сучасної «нової свідомості», політичних та ліберальних переконань і уявлень про окультизм в цілому став серіал «Моторошні пригоди Сабріни», знятий за однойменними коміксами компанії Archie Comics та випускався на стримінговій онлайн-платформі Netflix з 2018 по 2020 рік.¹⁰³ Окультна база серіалу включає в себе величезну кількість дійсно існуючих езотеричних практик, окультної міфології та демонології, наприклад елементи вікканства (святкування Йоля) та римського язичництва (святкування Луперкалій). Але першочергово відьми «Моторошної пригоди Сабріни» щільно пов'язані з сатанізмом. У серіалі присутні такі елементи сатанізму як Церква Сатани (в сюжеті адаптовані під назвою Церква Ночі і Церква Ліліт), обряд Темного хрещення, Книга Звіра, «продаж душі» Дияволу та поява таких персонажів як мадам Сатана (вона ж Ліліт¹⁰⁴) й сам Сатана, саме у фізичному втіленні, а не тільки згадці як божества, якому поклоняються та за фактом належать відьми. Вперше за довгий час в історії кінематографу (не враховуючи документального фільму «Hail Satan?»¹⁰⁵), сатанізм в серіалі не є елементом залякування, стигматизації або як елемент негативного протиставлення позитивному.

Що стосується репрезентації субкультури готів в кінематографі — оскільки готичне суспільство є в першу чергу представником музичного мистецтва, в кіно згадується лише побіжно. Але, в уявленні людей вже давно склалася стійка асоціація теми вампірів, похмурості та темряви, потойбічного світу з субкультурою готів. Одним з найбільш шанованих режисерів у готичній

¹⁰² Там само

¹⁰³ Original title: Chilling Adventures of Sabrina. TV Series. Internet Movie Database. 2018–2020. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.imdb.com/title/tt7569592/>

¹⁰⁴ Ліліт — у єврейському фольклорі жіночий демон ночі, перша жінка Адама або дружина та слуга Диявола.

¹⁰⁵ Robinson, Tasha (January 26, 2019). "Hail Satan? puts the fun in Satanic fundamentalism" Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.theverge.com/2019/1/26/18198728/hail-satan-film-review-satanic-temple-lucien-greaves-jex-blackmore-sundance-2019>

культури є Тім Бертон. Можна припустити, що американський кінорежисер дійсно надихався в своїх роботах саме готикою, оскільки ще з юності захоплювався панк-роком, естетичною складовою фільмів жахів та прогулянками по кладовищу «Valhalla Memorial Park».¹⁰⁶ Практично через всі його роботи проглядається тематика потойбічності, езотеричних та окультних мотивів, особливо в його мультиплікаційних роботах як «Труп нареченої» (2005) або «Франкенвіні» (2012). Тім Бертон має унікальний, фірмовий стиль, який критики та знавці його робіт називають сумішню готики, американського кітчю й німецького експресіонізму,¹⁰⁷ до того ж його персонажі найчастіше володіють закритим характером, віддаленістю від суспільства та певною дивакуватістю, чим й полюбилися представникам готики.

Також субкультура готів свого часу вплинула на світ моди – як і на масові модні тенденції серед молоді, так і на high fashion («висока мода» – пер. з англ.). Прикладом такого впливу є покази «Prada Fall Winter 2019-2020»¹⁰⁸ (Рис. 19) з такими елементами готичного стилю як масивне взуття, шкіра, ремені та ланцюги, високі коміри та принти із зображенням Франкенштейна та його нареченої;¹⁰⁹ «Givenchy by Riccardo Tisci Fall Winter-2015»¹¹⁰ (Рис. 20) превалює образами готики, а сам Рікардо Тиші в інтерв'ю згадує, що жіноча осінньо-зимова колекція була зроблена з натхненням від траурних нарядів вдовиць вікторіанської епохи, а чоловіча того ж сезону – сатанізмом та вуду.¹¹¹

За останні кілька років інтерес в світі моди викликав і сатанізм. У 2018 році англійська дизайнерка турецького походження – Діляра Фіндікоглу –

¹⁰⁶ Тім Бёртон. Интервью: Беседы с Марком Солсбери / Burton on Burton: Revised Edition. СПб.: Азбука-классика, 2008. С. 40

¹⁰⁷ Безумная эстетика Тима Бёртона. Елена Авдеева. 21 мар 2019. Режим доступа до ресурсу: URL: <https://dtf.ru/cinema/43240-bezumnaya-estetika-tima-bertona#:~:text=Тим%20Бёртон%20обладает%20уникальным%20чувством,есть%20в%20каждом%20фильме%20постановщика.>

¹⁰⁸ "Prada Fall-Winter 2019-2020 Ready-to-Wear Collection." Accessed June 7, 2021. Режим доступа до ресурсу: URL: <https://shashamossi.com/prada-fall-winter-2019-2020-ready-to-wear-collection/>.

¹⁰⁹ Чудовисько Франкенштейна – один з головних дійових осіб роману Мері Шеллі «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» (1818), а також персонаж безлічі книжкових, драматичних та кінематографічних адаптацій його сюжету.

¹¹⁰ Behance. "Givenchy by Riccardo Tisci Fall Winter 2015." Behance. Режим доступа до ресурсу: URL: <https://www.behance.net/gallery/20458775/Givenchy-by-Riccardo-Tisci-Fall-Winter-2015>.

¹¹¹ Exclusive Interview: Ricardo Tisci. FACES OF FASHION. 2015. Vogue Режим доступа до ресурсу: URL: https://en.vogue.me/archive/faces_of_fashion/riccardo-tisci-interview-top-models/

представила колекцію весна-літо для власного бренду, в якій були присутні елементи сатанізму, окультизму, стилю «панк» та «грандж»,¹¹² (Рис. 21) чим викликала осуд від представників Англіканської церкви, адже проходив показ в діючій Церкві Святого Андрія (Лондон, Англія).¹¹³ Незважаючи на цей інцидент, колекцію Фіндікоглу модні критики та глядачі оцінили високо, зробивши її сатанинський стиль впізнаваним в усьому світі.

В образотворчому мистецтві XXI століття найцікавішим для дослідження стає інтерес сучасних художніх артистів до створення карт таро. У 2019 ілюстраторка Ліза Стерлі випускає в продаж колоду карт Таро за традицією Райдера-Уейта, але в сучасній інтерпретації – всі персонажі карт є дівчинами (Рис.22), що відображає феміністичну позицію Стерлі.¹¹⁴ Цікава й історія створення колоди, вже відомої як «Modern Witch Tarot» (Таро Сучасної Відьми – пер. з. англ.). Кількома роками раніше Ліза Стерлі вирішує зобразити одну з карт традиції Райдера-Уейта – за мотивами «десятки мечів»¹¹⁵ ілюстраторка малює дівчину, підписує карту як «Everything is fine!» («Все добре!» – пер. з англ.) та виставляє в одній зі своїх соцмереж (Рис. 23). Ілюстрація з іронічним підтекстом настільки сподобалася інтернет-користувачам, що вони стали просити зробити всю колоду карт Таро в стилі художниці, що вона, власне, і робить надалі.

Рікардо Каволі – молодий іспанський художник, який зокрема також є яскравим прикладом того, як артисти використовують Таро в якості матеріалу для своєї творчості. Понад те, Каволі в створенні «Tarot Del Fuego» (Таро Вогню – пер. з ісп.) (Рис. 24) використовує як і власний, декілька психоделічний художній стиль, так і мотиви мексиканського народного

¹¹² "Dilara Findikoglu Spring 2018 Ready-to-Wear Fashion Show." Vogue. July 09, 2019. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2018-ready-to-wear/dilara-findikoglu/slideshow/collection#18>.

¹¹³ Petty, Felix. "Dilara Findikoglu's Triumphant Catwalk Debut for Spring/summer 18." I. September 19, 2017. Режим доступу до ресурсу: URL: https://i-d.vice.com/en_uk/article/evpxw7/dilara-findikoglus-triumphant-catwalk-debut-for-springsummer-18.

¹¹⁴ "Modern Witch Tarot." Lisa Sterle. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.lisasterle.com/mwt>.

¹¹⁵ Десятка мечів в символізмі Таро Райдера-Уейда має негативні значення.

образотворчого мистецтва,¹¹⁶ чим впливає на популяризацію та впізнаваність культури рідної країни.

Всі вищезгадані елементи популярної культури є невід'ємною частиною масової культури молоді. Варто відзначити, що ці та подібні приклади використання образу відьом, сатаністів та готів викликали інтерес не тільки у представників окультних субкультур, а й спонукали інтерес до езотерики, вивчення історії окультизму та навіть до спроб практикувати магію і у людей, які не є частиною окультного пласту культури.

4.3 Вихід окультних догматів з рамок субкультур та вплив на соціум

Популярність трьох окультних субкультур, описаних у даній дослідницькій роботі, вплинула на соціальні догмати поняття магічного. Насправді оккультизм як культурний феномен настільки трансформувався внаслідок сучасних поведінкових норм та моралі, що іноді його помітно лише при прямому вказуванні на нього. Саме тому нині сприйняття окультизму у соціумі неоднозначне. Одна група людей може вважати окультизм, містицизм, езотерику та субкультури, ідеологія яких базується на цих віруваннях – нісенітницями, богохульством та усіяко виступати проти подібного явища культури, інші вважають це чудовим інструментом для самопізнання, психології та просто цікавим предметом для вивчення. А треті будуть вважати окультні практики панацеєю, способом виконання бажань. Тобто перша група – виступає проти, друга – за раціональність та науковий підхід до вивчення окультизму, а третя група демонструє фанатичність.

¹¹⁶ "Tarot Del Fuego." Tarot Del Fuego: Read Real Reviews & See Cards at Aeclectic Tarot. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.aeclectic.net/tarot/cards/tarot-del-fuego/>.

Звісно, захоплення окультизмом у суспільстві не є чимось новим, люди завжди прагнули доторкнутися до потойбічного та з'ясувати те, що їм не під силу зрозуміти. Учасі в езотеричних співтовариствах, спіритичні сеанси, відвідування гадалок та ворожок, низка язичницьких доктрин, які залишились у багатьох віруваннях, забобони – все це існує у культурі не один десяток років. Проте через різноманітність інтерпретацій, догматів та общин окультизму та його субкультур, у соціумі все ще існує проблематика визначення позиції щодо цього явища, при чому і позиція підтримки, і відторгнення окультичних субкультур мають свої нюанси.

Багато людей, загалом молоді представники сучасної масової культури нині часто захоплюються окультизмом. Можна назвати позитивним той факт, що для більшості таких представників суспільства магія і ті, хто її вивчають, стали джерелом нескінченного натхнення – популярна культура дуже романтизувала образ відьом, готів і навіть сатаністів, тому молодь нерідко виявляє бажання стати хоча б зовнішньо схожим на них. Проте необізнаність у предметі захоплення стає для аудиторії формою популярної розваги або ж як засіб вирішення життєвих проблем.

Таке сприймання окультичних субкультур приводить до того, що у соціальних мережах з'являються шахраї, які намагаються свої «професійні» послуги для вирішення проблем шляхом астрологічних прогнозів, ворожінні на картах Таро та інших видах махінацій, оскільки подібний вид заробітку не являється достеменно законним у більшості країн.

Зокрема, на темі окультизму та езотерики наживаються інтернет-ресурси, які постійно пишуть неправдиві статті лише для того, аби підняти обхват аудиторії. Насправді, в міжнародній комп'ютерній мережі доволі складно знайти більш-менш правдиве джерело отримання знань щодо окультичних субкультур, через велику кількість інформаційного сміття. Це зумовлено і тим, що субкультури є досить віддаленими від суспільства, проте деякі представники окультизму й самі пишуть статті, в яких розповідають про світоустрій власних общин. Тобто з одного боку зацікавленість субкультурами

відьомства, сатанізму чи готики – це добре, оскільки пом'якшує ставлення до окультизму в цілому та поширення догматів цих понять у масовій та популярній культурі. Проте негативною стороною стає той факт, що стереотипи щодо субкультур, не тільки залишаються у майже незмінній інтерпретації, але й додають нових помилкових суджень. Вирішенням цієї проблеми може стати більша комунікація з самими представниками субкультур, а не постійне розповсюдження невірної інформації – готи, сатаністи та відьми матимуть можливість репрезентувати свою культуру масовості.

Але є й варіанти коли захопленість субкультурою призводить до входу людини до цього суспільства. Що дає людині участь у будь-якій субкультурі? Хоч це і є суспільство всередині суспільства, дещо ізольоване співтовариство, все ж субкультури є методом отримання соціально-культурного досвіду і навіть певною мірою допомагають адаптуватись до суспільства. У даній дослідницькій роботі ми схилиємось до того, що субкультурність є першим ступенем соціалізації людини, адже пристосуватись до однієї рольової моделі, одного світобачення та певної низки людей, які гуртуються у общини – набагато легше, ніж у «великому» світі. Це і приваблює представників нової, сучасної культури – можливість адаптуватись, дослідити суспільство.

Інша проблема полягає в тому, що деякі представники суспільства все ще дуже агресивно налаштовані на зовнішній вигляд та поведінку сатаністів. Таких угруповань багато – антиліберально налаштовані молоді люди у США або ж «Традиція і порядок» в Україні – несприймають ніякі, відмінні від своїх, ідеали та установки. Проте сумно, що у цьому їх підтримує влада, через що ми отримуємо постійний моральний тиск на окультні субкультури.

Проте, на сьогодні, варіант того, що через гоніння або ж навпаки, занадто великий інтерес, субкультури окультизму зникнуть, є сумнівним. Окультні спільноти, організовані у концепції практикуючих груп, яких підтримують багатьма поняттями культового середовища, представляють собою пристосування до сучасного суспільства, яке, ймовірно, збережеться

довгий час навіть після того, як певні групи зазнають невдачі, спаду або кризи у субкультурності – більшість adeptів обов'язково перейдуть на інші соціальні сцени.

ВИСНОВОК

У ході проведення дослідницької курсової роботи, було:

- Описано поняття «субкультура», «контркультура» та «релігія», в ході дослідження яких було визначено що схожості субкультури та контркультури в тому, що ці обидва світогляди мають на підставі бажання ізолюватись від суспільства, проте контркультура робить це набагато агресивніше. Проте відмінних понять набагато більше, а саме – бунтівний характер контркультури відрізняється від асоціальності субкультурного, також субкультура не намагається створити нове суспільство, окреме від основного, як це намагається зробити субкультура та ще декілька нюансів, за якими можна зробити висновок, що описані нами субкультури відповідають значенню субкультурного напрямлення. Поняття релігії також не відповідає повному спектру нюансів у трьох описаних субкультурах та наведених прикладах.
- Викладено основні сучасні окультні практики та їх догмати, зокрема більш детально розкриті: астрологія як паранаукова практика, карти Таро як найпопулярніший предмет окультизму, продовження теми рунічності та виявлено спільність цих окультних культур як група найпопулярніших практик та інструментів у сучасних окультних субкультурах
- Досліджено міфологічний вплив на формування сучасних субкультурних общин, а саме: описано кельтське язичництво як правіру вікканства та неоязичництва, досліджено Колесо Року як один з найголовніших атрибутів культури Вікка та свята і їх значення; визначено окультний вплив скандинавського язичництва на сучасні поняття магії, шляхом

використання рунічної культури та символіки (як Світове дерево) та описано вплив скандинавської міфології (Пантеону) на відьомські практики; досліджено розвиток та ідеологію слов'янського язичництва; викладено основні окультні практики та їх догмати, зокрема більш детально розкриті: астрологія як паранаукова практика, карти Таро як найпопулярніший предмет окультизму, продовження теми рунічності та виявлено спільність цих окультних культур як група найпопулярніших практик та інструментів у сучасних окультних субкультурах;

- Було досліджено вікканство, як основну традицію сучасного субкультурного відьомства, систему сучасної інтерпретації неопганізму та основного вірування зеленого відьомства. Також було приведено у приклад одну з найвідоміших представниць відьомства – Лору Кебот, з чого було виявлено її великий вклад у формування сучасного відьомства та сприйняття відьом у суспільстві;
- Вивчено зелене відьомство як субкультурну частину відьомства. Описано політичні рухи, філософські ідеї та світогляд зелених відьом;
- Була описана обрядовість та символізм відьомства та вікканства, а саме символи Бога та Богині, трикветр, пентаграму, алтарні традиції та ведення гримуару, використання природних ресурсів у обрядових процесах та магічно-окультні поняття зеленого відьомства, як от аффірмації;
- Описана проблематика визначення сатанізму та його стан у глобальній картині світу. Було виявлено складність визначення першопричини використання образу Сатани у сатанізмі та можливі інтерпретації Антона Шандора Ла-Вея. Зокрема описано Церков Сатани як можливу монополістичну общину;
- Досліджено формування субкультури готів. Опис готик-музики, зовнішнього вигляду вампірів та відсутність чіткої ідеології. Згадано

фестиваль і в рамках опису Вітбі Готик Вікенд – фестивалю, дещо відмінного від звичайного образу готичної субкультури;

- Описано окультизм сатаністів і готів, сприймання обидвома субкультурами ритуальності своїх практик, відмінність меланхолічної готики від анархічного сатанізму;
- Дано визначення того, як медіаресурси та соціальні мережі впливають на інформаційний простір сьогодення – від підтримки та створення стереотипів до доволі позитивного використання інформації у інтернет-ресурсах, які допомагають пристосуватись окультним практикам у сучасному інформаційному ресурсі;
- Досліджено вплив окультних субкультур на прикладі кіноіндустрії («Всі жінки – відьми», «Американська історія жахів: Шабаш, «Моторошні пригоди Сабріни»), «високої» моди («Prada Fall Winter 2019-2020», «Givenchy by Riccardo Tisci Fall Winter-2015», "Dilara Findikoglu Spring 2018 Ready-to-Wear Fashion Show.") та використання таро художниками («Tarot Del Fuego», «Modern Witch Tarot»);
- Виявлено проблематику сприймання окультизму у суспільстві та можливі подальші рухи розвитку субкультур серед суспільства;

Загалом досліджено три сучасні окультні субкультури – зелене відьомство, сатанізм та готику – як найяскравіші приклади впливу окультизму, понять магії та езотерики на сучасний інформаційний простір та соціальні настрої щодо даних культур.

Тож мету курсової роботи через низку поставлених завдань виконано у повному обсязі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. A.E. Waite. The Pictorial Key to the Tarot. 1973. P.268
2. Andy Bennett & Richard A. Peterson. Music scenes: local, translocal and virtual. Vanderbilt University Press, 2004. P.139
3. Anton Szandor LaVey, Satan Speaks! (Los Angeles: Feral House, 1998), P. 169
4. C. Mathews. Modern Satanism: Anatomy Of a Radical Subculture. Praeger 2009. P. 96
5. Cabot L. The Power of the Witch: The Earth, the Moon, and the Magical Path to Enlightenment. 1990. P.161
6. Crowley, Vivianne (1989). Wicca: The Old Religion in the New Age. London: Aquarian Press. P.4
7. Davies O. A History of Magic Books. Oxford University Press, 2009. P. 23
8. Davy, Barbara Jane (2006). Introduction to Pagan Studies. AltaMira Press. ISBN 0-7591-0819-6.
9. Erik Moltke. Runes and their Origin: Denmark and Elsewhere. Aarhus University Press, 1992.P.15
- 10.Fonseca, Tony. Brite, Poppy Z. S. T. Joshi. Encyclopedia of the Vampire: The Living Dead in Myth, Legend, and Popular Culture. ABC-CLIO, 2010 (A). P. 23-27.
- 11.Gardner G. The Meaning of Witchcraft. France: Various, 1959. P.400
- 12.Green Witch. Полный путеводитель по природной магии трав, цветов, эфирных масел и многому другому. Пер. з англ. М. Быковой. Москва : Эксмо, 2021. С.304
- 13.Gruss, Edmond C., The Ouija Board: A Doorway to the Occult 1994. P.5

14. Guiley R. The Encyclopedia of Witches, Witchcraft and Wicca / Rosemary Guiley. P.449
15. Guiley R. The Encyclopedia of Witches, Witchcraft and Wicca / Rosemary Guiley. P.32
16. Heinan, Timothy (2012). L'immortalité: Madame Lalaurie and the Voodoo Queen. Bellevue, WA: On Demand Publishing, LLC-Create Space. P.138
17. Jasper, Agnes. «I am not a goth!»: The Unspoken Morale of Authenticity within the Dutch Gothic Subculture (англ.) Etnofoor. 2004. Vol. 17. P. 90-115.
18. Jencson L. J. Neopagan Witchcraft: Cult in Cultural Context / Linda Jean Jencson., 1991. P.712
19. Kiernan A. The Ultimate Guide to the Witch's Wheel of the Year: Rituals, Spells & Practices for Magical Sabbats, Holidays & Celebrations, 2021. P.47
20. Ladouceur, Liisa. Whitby Gothic Weekend // Encyclopedia Gothica. ECW Press, 2011. P. 287
21. Lewis J. R. Handbook of New Age. D. Kemp. – 2007: BRILL. P.484
22. Lindow J. Norse Mythology: A Guide to Gods, Heroes, Rituals, and Beliefs. 2002. P.167
23. Starhawk. The Spiral Dance: A Rebirth of the Ancient Religion of the Great Goddess. 1979. P. 326
24. von List G. The Secret of the Runes. 1988. P.144
25. Waldron D. The Sign of the Witch: Modernity and the Pagan Revival. 2008. P.45
26. White, Ethan (2016). Wicca : history, belief, and community in modern pagan witchcraft. Sussex Academic Press. P.87

27. Willis, Ellen. «Radical Feminism and Feminist Radicalism», 1984, collected in No More Nice Girls: Countercultural Essays (англ.). — Wesleyan University Press, 1992. P. 117
28. А. А. Грицанов. Новейший философский словарь. Минск: Книжный Дом. 1999. С. 36
29. Гудрик-Кларк Н. Оккультные корни нацизма. Тайные арийские культы и их влияние на нацистскую идеологию: Ариософы Австрии и Германии, 1890-1935. М.: Эксмо, 2004. С.576
30. Зелигманн К. История магии и оккультизма / Курт Зелигманн. Москва: Крон-пресс, 2001. С.13
31. Куммер З. А. Священная власть рун / Зигфрид Адольф Куммер., 2021. С.29
32. Куценко, Марина. Готи – племена, меланхоліки, вампіри : стилістичний лікнеп / М. Куценко // Однокласник. 2009. № 8. С. 22-23.
33. Ницше Ф. Антихрист. Проклятие христианству. 2009. С.192
34. Ницше Ф. Так говорил Заратустра / пер. Владимир В. Рынкевич: Астрель, Харвест, 2013. С. 331
35. ПОЧЕПЦОВ С. С. РЕЛИГИОЗНЫЕ СУБКУЛЬТУРЫ: ПРОБЛЕМА ВЗАИМОСВЯЗИ С СУБКУЛЬТУРНЫМИ РЕЛИГИЯМИ / Белгородский государственный национальный исследовательс. 2011. С. 2
36. Саргсян А. Круг Года. Викканские праздники, их атрибуты и значение. 2017: ИГ "Весь".С.12
37. Смержевська О. О. Неоязичництво в науковому дискурсі: огляд німецькомовної літератури / Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки. 2019. С. 86.

- 38.Сморжевська О. С. НЕОЯЗИЧНИЦТВО/РІДНОВІР'Я З ТОЧКИ ЗОРУ ХРИСТИЯНСТВА. Наукові записки Національного університету «Острозька академія» / Серія «Історичне релігієзнавство». №9. с.141.
- 39.Тим Бёртон. Интервью: Беседы с Марком Солсбери / Burton on Burton: Revised Edition. СПб.: Азбука-классика, 2008. С 40
- 40.Трикветр. Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. Буенос-Айрес, 1966. Т. 8, кн. XV : Літери Ст. Уц. С. 1930-1931
- 41.Ференз О. Ю. СУЧАСНІ МОДИФІКАЦІЇ ТА ПРОЯВИ ЯВИЩА САТАНІЗМУ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ : 034 культуролог. Курсова Робота. Київ, 2021. С. 45
- 42.Хазарзар, Р. Сын Человеческий. М: ПринТерра-Дизайн, 2004. С. 550
- 43.Щепанская Т. Система: тексты и традиции субкультуры. – М: О.Г.И., 2004.
- 44.Щепанская Т. Субкультуры. – М:РГГУ, 2003.
- 45.Щепанская Т.Теория субкультур // Культурологічний часопис „І”, 2005,

ЕЛЕКТРОННІ ДЖЕРЕЛА

1. «Как это устроено»: Самая мирная религия на свете. Культ и культура вуду Режим доступа до ресурсу: URL:
<https://concepture.club/post/obrazovanie/kak-eto-ustroeno-kult-i-kultura-vudu>
(Дата звернення: 20.05.2021)
2. 1992 FBI Report — Satanic Ritual Abuse. Режим доступа до ресурсу:
URL:<http://web.archive.org/web/20061231195357/http://www.skeptictank.org/fbi1992.htm> (Дата звернення: 31.05.2021)
3. 2004 GRAMMY WINNERS. 47th Annual GRAMMY Awards (2004).
Режим доступа до ресурсу:
URL:<https://www.grammy.com/grammys/awards/47th-annual-grammy-awards-2004> (Дата звернення: 31.05.2021)
4. Behance. "Givenchy by Riccardo Tisci Fall Winter 2015." Behance. Режим доступа до ресурсу:
URL:<https://www.behance.net/gallery/20458775/Givenchy-by-Riccardo-Tisci-Fall-Winter-2015>. (Дата звернення: 31.05.2021)
5. Church of Satan (official page) Режим доступа до ресурсу:
URL:<https://www.churchofsatan.com> (Дата звернення: 22.05.2021)
6. Dennis Michael. 'Charmed' has that Spelling magic. CNN. 1998 Режим доступа до ресурсу: URL:
<http://edition.cnn.com/SHOWBIZ/TV/9810/23/charmed/index.html>
7. Dilara Findikoglu Spring 2018 Ready-to-Wear Fashion Show. Vogue. July 09, 2019. Режим доступа до ресурсу: URL: <https://www.vogue.com/fashion-shows/spring-2018-ready-to-wear/dilara-findikoglu/slideshow/collection#18>.
(Дата звернення: 31.05.2021)
8. Exclusive Interview: Ricardo Tisci. FACES OF FASHION. 2015. Vogue
Режим доступа до ресурсу:
URL:https://en.vogue.me/archive/faces_of_fashion/riccardo-tisci-interview-top-models/ (Дата звернення: 31.05.2021)

9. Five Best Gothic Rock Bands of All Time. Miami New Times. 2015. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.miaminewtimes.com/music/five-best-goth-rock-bands-of-all-time-7572335> (Дата звернення: 26.05.2021)
10. Halstead, John. The Secret History of the Triple Goddess, Part 1: Triads, Triplicities, and Trinities. The Alergic Pagan. Patheos, 13 Nov 2014. Режим доступу до ресурсу:
URL: <https://www.patheos.com/blogs/allergicpagan/2014/11/13/the-secret-history-of-the-triple-goddess-part-1-triads-triplicities-and-trinities/> (Дата звернення: 15.05.2021)
11. Herstik, Gabriela. "3 Women from around the World Talk Witchcraft." Vogue Australia., 2019. Режим доступу до ресурсу:
URL: <https://www.vogue.com.au/culture/features/3-women-from-around-the-world-talk-witchcraft/image-gallery/2ee6fc3142d5a005726f51456df5209f>.
(Дата звернення: 31.05.2021)
12. Laurie Cabot official page. 2020 Режим доступу до ресурсу:
URL: <https://www.lauriecabot.com/understanding-witchcraft>. (Дата звернення: 07.05.2021)
13. Modern Witch Tarot. Lisa Sterle. Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.lisasterle.com/mwt>. (Дата звернення: 31.05.2021)
14. My Sister Is an Art Teacher in Fla, and She Found This Amazing Document in Her Supply Closet. Jenn Jordan Режим доступу до ресурсу:
URL: https://twitter.com/jennlynnjordan/status/993142584116678657?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E993142584116678657%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fknife.media%2Fsatanist-guide%2F (Дата звернення: 27.05.2021)
15. Pelling Photography "The Joy of Excess: Why a New Generation Is Turning to Satanism." Huck Magazine. July 24, 2019. Режим доступу до ресурсу:
URL: <https://www.huckmag.com/art-and-culture/new-generation-church-of-satan/>. (Дата звернення: 28.05.2021)
16. Petty, Felix. "Dilara Findikoglu's Triumphant Catwalk Debut for Spring/summer 18." I. September 19, 2017. Режим доступу до ресурсу:

- URL:https://i-d.vice.com/en_uk/article/evpxw7/dilara-findikoglus-triumphant-catwalk-debut-for-springsummer-18. (Дата звернення: 31.05.2021)
17. Prada Fall-Winter 2019-2020 Ready-to-Wear Collection. Режим доступу до ресурсу: URL:<https://shashamossi.com/prada-fall-winter-2019-2020-ready-to-wear-collection/>. (Дата звернення: 31.05.2021)
 18. Robinson, Tasha (January 26, 2019). "Hail Satan? puts the fun in Satanic fundamentalism" Режим доступу до ресурсу:
URL:<https://www.theverge.com/2019/1/26/18198728/hail-satan-film-review-satanic-temple-lucien-greaves-jex-blackmore-sundance-2019> (Дата звернення: 31.05.2021)
 19. Tarot Del Fuego. Tarot Del Fuego: Read Real Reviews & See Cards at Aeclectic Tarot. Режим доступу до ресурсу: URL:
<https://www.aeclectic.net/tarot/cards/tarot-del-fuego/>. (Дата звернення: 31.05.2021)
 20. The Best of Siouxsie and the Banshees, Billboard, 16-11-2002. Режим доступу до ресурсу: URL:
<https://www.billboard.com/articles/news/73533/the-best-of-siouxsie-and-the-banshees> (Дата звернення: 01.06.2021)
 21. Афірмації Як Інструмент Досягнення Цілей. Роман Кушнір-Марина Блохіна Режим доступу до ресурсу:
URL:<https://experymet.com.ua/afirmatsii-iak-instrument-dosiahnennia-tsilei/> (Дата звернення: 31.05.2021)
 22. Безумная эстетика Тима Бёртона. Елена Авдеева. 21 мар 2019 Режим доступу до ресурсу: URL: <https://dtf.ru/cinema/43240-bezumnaya-estetika-tima-bertona#:~:text=Тим%20Бёртон%20обладает%20уникальным%20чувством,есть%20в%20каждом%20фильме%20постановщика>. (Дата звернення: 31.05.2021)
 23. В Україні зареєстрували першу церкву сатанистів, які своїми обрядами шокували священиків і людей // ТСН.Тиждень. 2014. Режим доступу до ресурсу: URL:<https://tsn.ua/ukrayina/v-ukrayini-zareyestruvali-pershu-cerkvu->

- satanistiv-yaki-svoyimi-obryadami-shokuvali-svyaschenikiv-i-lyudey-369767.html. (Дата звернення: 31.05.2021)
24. Кухонная ведьма — кто она такая? / Wiccan Scrolls. 2015. Режим доступу до ресурсу: [URL: http://wiccanscrolls.ru/кухонная-ведьма-кто-она-такая/](http://wiccanscrolls.ru/кухонная-ведьма-кто-она-такая/).
25. Лори Кэбот – современная ведьма из города Салем, как она сейчас живет и чем прославилась // Дзен.2020. Режим доступу до ресурсу: [URL: https://zen.yandex.ru/media/mnogomistiki/lori-kebot-sovremennaiya-vedma-iz-goroda-salem-kak-ona-seichas-jivet-i-chem-proslavilas-5e2e8ece3639e600b7f89061](https://zen.yandex.ru/media/mnogomistiki/lori-kebot-sovremennaiya-vedma-iz-goroda-salem-kak-ona-seichas-jivet-i-chem-proslavilas-5e2e8ece3639e600b7f89061). (Дата звернення: 07.05.2021)
26. Проказа Д. «СВАРОГ НА ЗНЕСІННІ. ЯК ЖИВУТЬ ЛЬВІВСЬКІ РІДНОВІРИ» / Дар'я Проказа // Твоє місто. 2017. Режим доступу до ресурсу: [URL: http://tvoemisto.tv/exclusive/svarog_na_znesinni_yak_zhyvut_lvivski_ri_dnoviry_90562.html](http://tvoemisto.tv/exclusive/svarog_na_znesinni_yak_zhyvut_lvivski_ri_dnoviry_90562.html). (Дата звернення: 03.05.2021)
27. Федоренко Н. Слава богине: Как ведьма стала новой иконой феминизма / Наташа Федоренко // Wonderzine. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: [URL: https://www.wonderzine.com/wonderzine/life/life/226500-magical-feminism](https://www.wonderzine.com/wonderzine/life/life/226500-magical-feminism). (Дата звернення: 08.05.2021)
28. Философия медленной жизни: slow life // Bonava – Режим доступу до ресурсу: [URL: https://www.bonava.ru/idei/design/filosofiya-slow-life](https://www.bonava.ru/idei/design/filosofiya-slow-life).
29. Что лежит на моём алтаре // ГОРОДСКАЯ ВЕДЬМА. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: [URL: https://oixxo.wordpress.com/tag/городская-ведьма/](https://oixxo.wordpress.com/tag/городская-ведьма/). (Дата звернення: 08.05.2021)
30. Язев С. А. Астрология и логика, или Шесть вопросов к астрологам / Сергей Арктурович Язев // «ХИМИЯ И ЖИЗНЬ» №6. 2008. Режим доступу до ресурсу: [URL: https://elementy.ru/nauchnopolulyarnaya_biblioteka/430628/Astrologiya_i_logika_ili_Shest_voprosov_k_astrologam](https://elementy.ru/nauchnopolulyarnaya_biblioteka/430628/Astrologiya_i_logika_ili_Shest_voprosov_k_astrologam). (Дата звернення: 11.05.2021)

ФІЛЬМОГРАФІЯ

1. Original title: American Horror Story: Coven. TV Series. 2013- 2014 Режим доступу до ресурсу: URL:
<https://www.imdb.com/title/tt1844624/episodes?season=3>
2. Original title: Charmed. TV Series. 1998–2006 Режим доступу до ресурсу: URL: <https://www.imdb.com/title/tt00158552/>
3. Original title: Chilling Adventures of Sabrina. TV Series. Internet Movie Database. 2018–2020. Режим доступу до ресурсу: URL:
<https://www.imdb.com/title/tt7569592/>

ДОДАТКИ

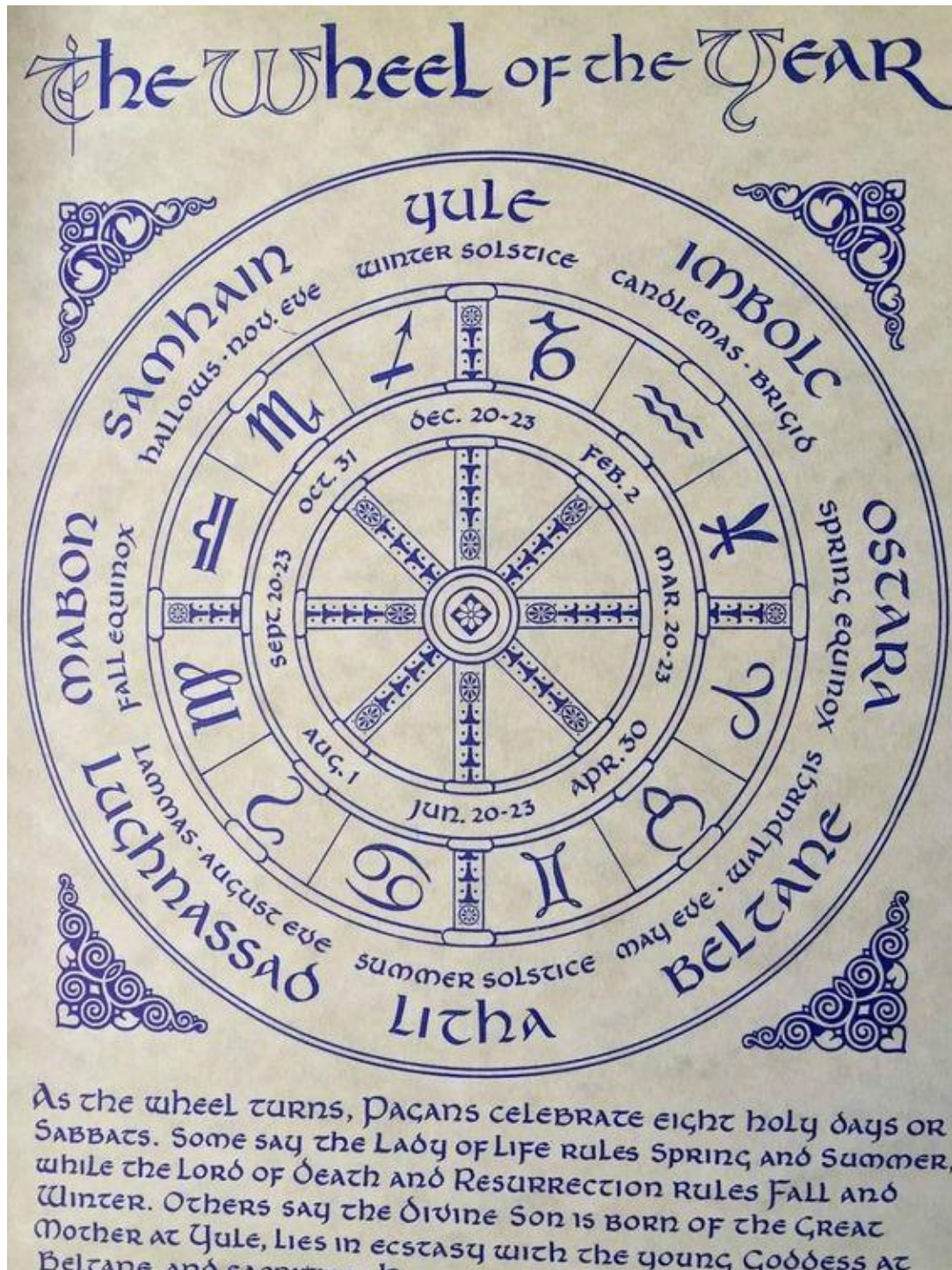

Рис. 1. Колесо Року

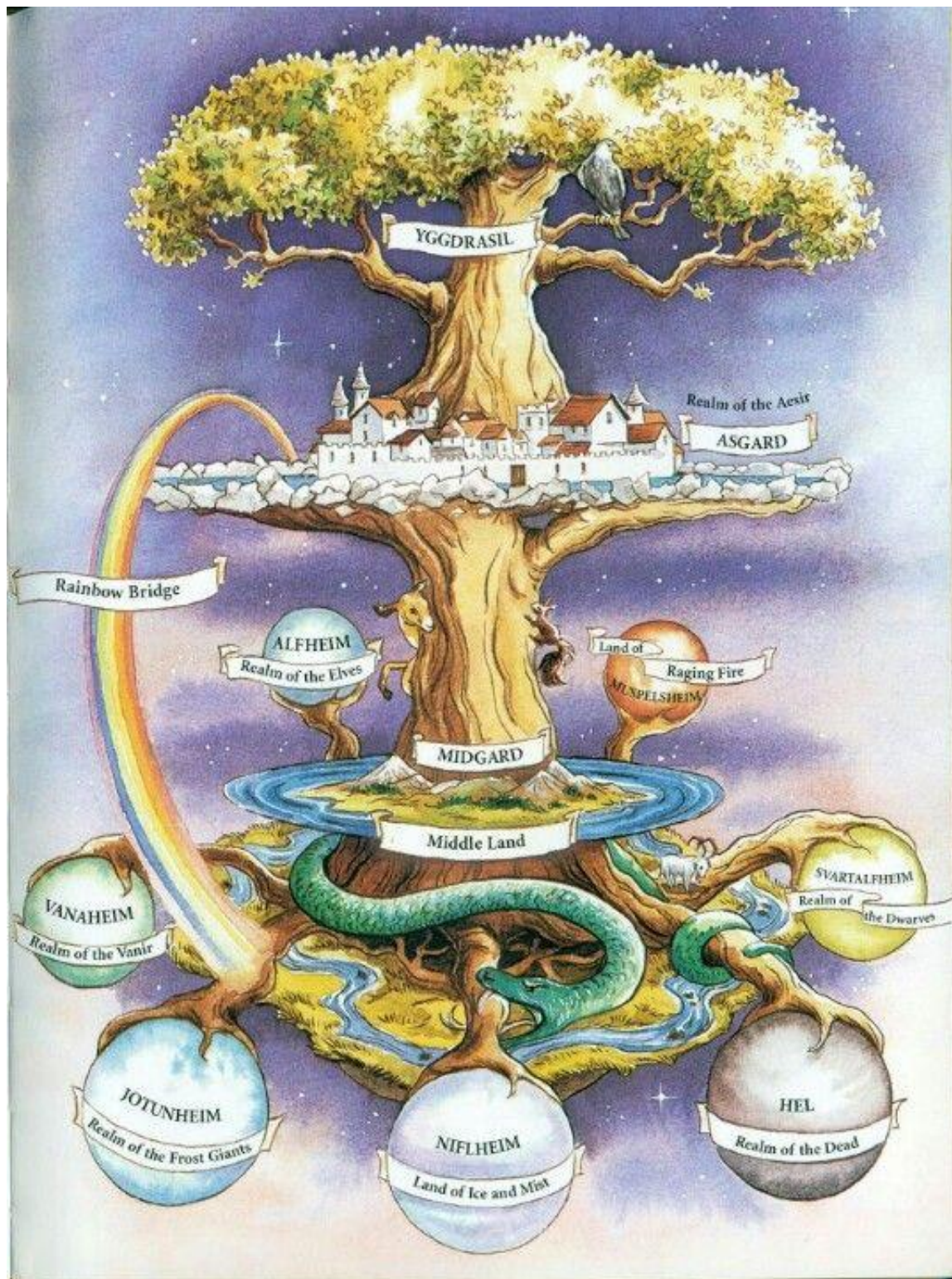

Рис.2. Світове дерево

Рис. 3 Лорі Кебот

Рис. 4. Символ трикветра.

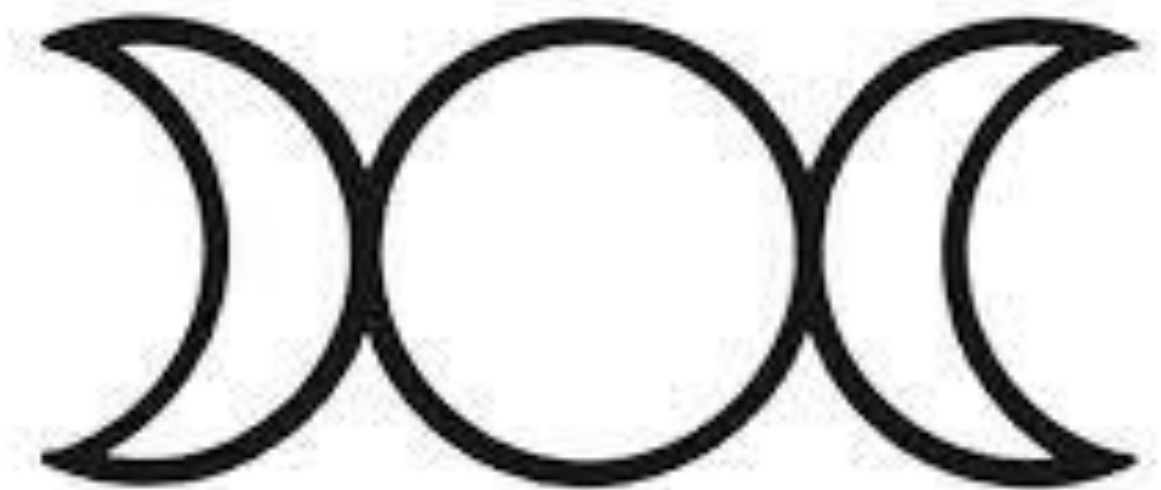

Рис. 5. Символ Триєдиного Місяця за вікканською традицією.

Рис. 6. Статуетка Триєдиної Богині.

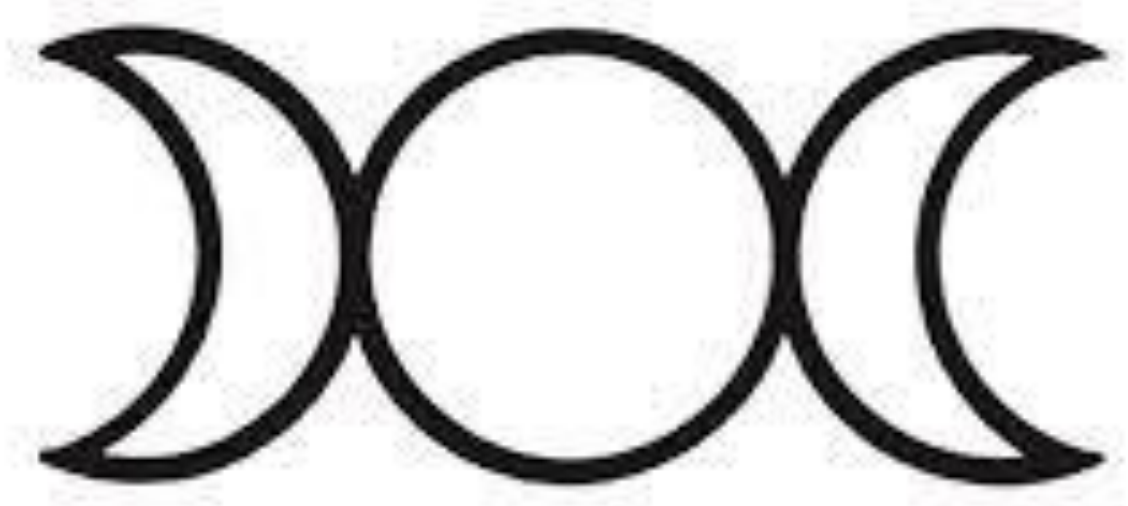

Рис. 7. Символ Рогатого Бога за вікканством.

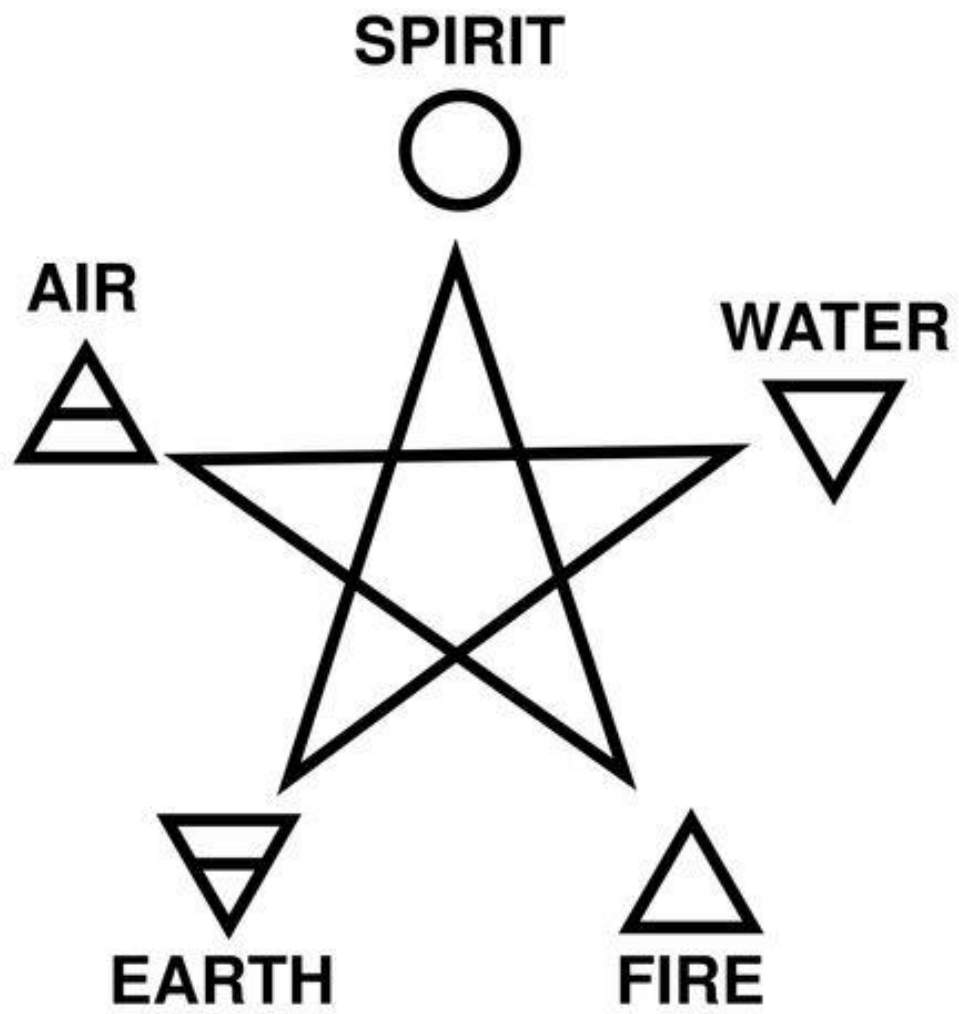

Рис. 8. Пентаграма з символами стихій.

Рис. 9. Приклад олтару зеленого відьомства.

Рис. 10. Приклад оберегу із кристалів.

Рис. 11. Приклад казанку.

Рис. 12. Приклад гримуару.

Рис. 13. Типовий зовнішній вигляд готів.

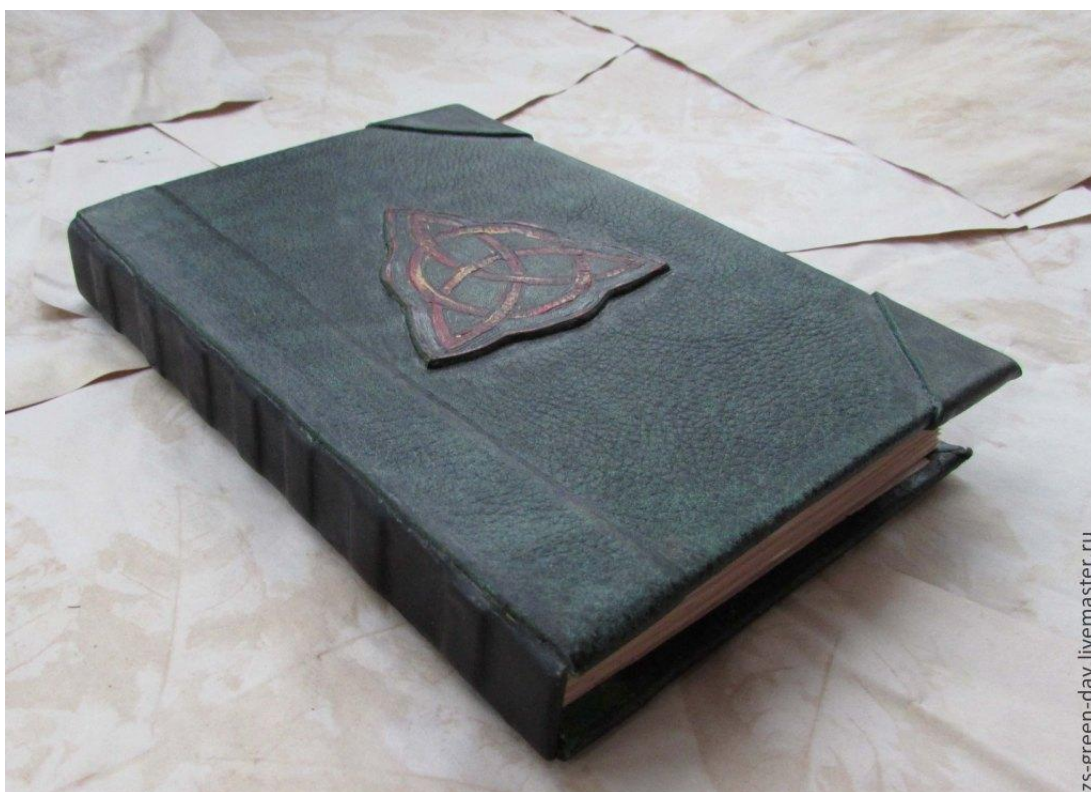

Рис. 14. Трикветр на гримуарі сестер Галлівел

Рис. 15-16. Мері Дельфіна Лалорі на історичному портреті та її прототип у серіалі.

Рис. 17-18. Марі Лаво на історичному портреті та її прототип у серіалі.

Рис. 19. Приклад використання образу готичної субкультури на Prada Fall Winter 2019-2020.

Рис. 20. Приклад використання образу готичної субкультури на Givenchy by Riccardo Tisci Fall Winter-2015.

Рис. 21. Приклад використання образу сатанинської субкультури на Dilara Findikoglu Spring 2018 Ready-to-Wear Fashion Show.

Рис. 22. Карты таро «Modern Witch Tarot».

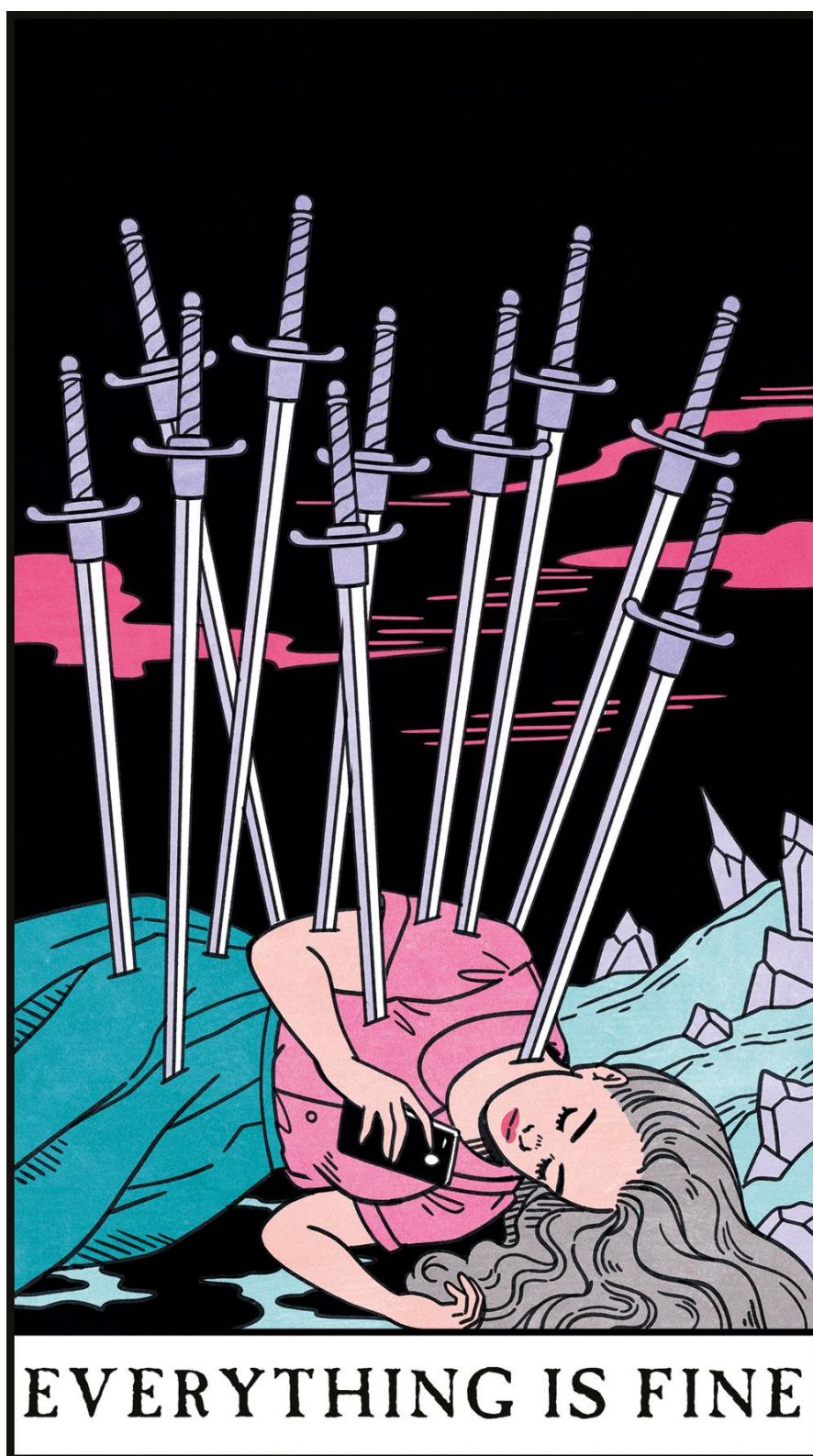

Рис. 23. Малюнок, який виставила Ліза Стерлі у соцмережі.

Рис. 24. Карти таро «Tarot Del Fuego».